

Regeringens proposition

1999/2000:88

Registrering av medlemsfrämjande föreningar

Prop.
1999/2000:88

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 16 mars 2000

Göran Persson

Mona Sahlin
(Näringsdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ändringar i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar (föreningslagen). Ändringarna innebär främst att en förening som inte själv i huvudsak bedriver ekonomisk verksamhet men vars medlemmar deltar i sådan ekonomisk verksamhet som bedrivs av en eller flera andra ekonomiska föreningar skall utgöra en ekonomisk förening, s.k. medlemsfrämjande förening. En av förutsättningarna för detta är att föreningens tillgångar till övervägande del består av andelar i den eller de andra ekonomiska föreningarna. Vidare föreslås att vid bedömning enligt de redan gällande bestämmelserna av om en förening är ekonomisk förening skall, utöver föreningens egna medlemmar, beaktas även medlemmarna i en annan ekonomisk förening som är medlem i den förstnämnda föreningen.

I propositionen föreslås också ändringar i inkomstskattelagen (1999:1229). Ändringarna där innebär att en kooperativ förening vid beräkningen av avdragsutrymmet för sådan kooperativ utdelning som är skattefri hos mottagaren får beakta även samhandeln med andra än medlemmar och att avdragsrätten för insatsutdelning begränsas. Vidare föreslås bl.a. regler för att förhindra att medlemsfrämjande föreningar etableras av skatteplaneringsskäl.

Ändringarna i föreningslagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2000.

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Författningsförslag	4
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar	4
2.2	Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229)	6
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1990:325) om självdeklaration och kontrolluppgifter	9
3	Ärendet och dess beredning	10
4	Registrering av medlemsfrämjande föreningar	11
4.1	Lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar	11
4.1.1	Bedömningsunderlag	11
4.1.2	Överväganden och förslag	15
4.2	Skattefrågor	22
5	Konsekvensanalys	28
6	Ikraftträdande	29
7	Författningskommentar	29
7.1	Lagen om ändring i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar	29
7.2	Lagen om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229)	33
7.3	Lagen om ändring i lagen (1990:325) om självdeklaration och kontrolluppgifter	33
Bilaga 1	Sammanfattning av promemorian	34
Bilaga 2	Promemorians lagförslag	38
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	42
Bilaga 4	Lagrådsremissens lagförslag	43
Bilaga 5	Lagrådets yttrande	51
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 16 mars 2000	53

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 1999/2000:88

Regeringen föreslår att riksdagen

antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar,
2. lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229),
3. lag om ändring i lagen (1990:325) om självdeklaration och kontrolluppgifter.

2 Författningsförslag

Prop. 1999/2000:88

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 1 § och 11 kap. 4 § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 §¹

En ekonomisk förening har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom ekonomisk verksamhet i vilken medlemmarna deltar

1. som konsumenter eller andra förbrukare,
2. som leverantörer,
3. med egen arbetsinsats,
4. genom att begagna föreningens tjänster, eller
5. på annat liknande sätt.

Vid bedömning av om förutsättningarna enligt första stycket är uppfyllda skall, utöver föreningens egna medlemmar, beaktas även medlemmarna i en annan ekonomisk förening som är medlem i den förstnämnda föreningen.

Vidare skall en förening anses som ekonomisk förening, om

1. föreningen har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att verka för att de deltar på det sätt som anges i första stycket i ekonomisk verksamhet som en eller flera andra föreningar bedriver,

2. föreningens tillgångar till övervägande del består av andelar i den eller de andra föreningarna, och

3. den eller de andra föreningarna enligt första stycket utgör ekonomiska föreningar.

En ekonomisk förenings verksamhet får bedrivas i ett av föreningen helägt dotterföretag.

¹ Senaste lydelse 1997:914.

För en ekonomisk förening är utmärkande att den uppfyller särskilda villkor i fråga om rätten till medlemskap, rösträtt och överskottsutdelning. Om detta föreskrivs i 3, 7 och 10 kap.

11 kap.

4 §

Rätten skall förordna att föreningen skall träda i likvidation, om

1. likvidationsskyldighet föreligger enligt stadgarna,
2. föreningen efter en konkurs som avslutats med överskott inte inom föreskriven tid har fattat beslut om likvidation enligt 19 §,
3. föreningen saknar till registret anmäld behörig styrelse eller verkställande direktör som skall finnas enligt denna lag, *eller*
4. föreningens verksamhet drivs på ett sätt som uppenbarligen inte motsvarar de förutsättningar under vilka registrering har skett,
3. föreningen saknar till registret anmäld behörig styrelse eller verkställande direktör som skall finnas enligt denna lag,
4. föreningens verksamhet drivs på ett sätt som uppenbarligen inte motsvarar de förutsättningar under vilka registrering har skett, *eller*
5. *föreningen har sådant ändamål som avses i 1 kap. 1 § tredje stycket och föreningens tillgångar enligt balansräkningen för närmast föregående räkenskapsår till övervägande del består av annat än andelar i den eller de andra ekonomiska föreningarna.*

Beslut om likvidation skall dock inte meddelas, om det styrks att likvidationsgrunden har upphört under ärendets handläggning i första instans.

Frågor om likvidation enligt första stycket prövas på anmälan av registreringsmyndigheten eller, i fall som avses i 1–3, på ansökan av styrelsen, styrelseledamot, verkställande direktören, föreningsmedlem eller innehavare av förlagsandel. I de fall som avses i första stycket 2 eller 3 prövas frågan även på ansökan av borgenär eller av annan vars rätt kan vara beroende av att det finns någon som kan företräda föreningen.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2000. Föreskrifterna i 11 kap. 4 § skall dock tillämpas i sin äldre lydelse till utgången av juni 2003.

2. Intill utgången av juni 2003 skall en förening som vid lagens ikraftträdande var registrerad som ekonomisk förening och som har ett sådant ändamål som anges i 1 kap. 1 § tredje stycket anses som ekonomisk förening även om den inte uppfyller i 1 kap. 1 § tredje stycket angivet krav på att föreningens tillgångar till övervägande del skall bestå av andelar i den eller de andra ekonomiska föreningarna.

3. En förening som utgör en ekonomisk förening enbart på grund av bestämmelserna i 1 kap. 1 § andra eller tredje stycket och som vid ikraftträdandet inte registrerats får intill utgången av år 2000 förvärva rättigheter och skyldigheter samt föra talan inför domstolar och andra myndigheter trots att registrering inte har skett.

2.2 Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229)

Prop. 1999/2000:88

Härigenom föreskrivs i fråga om inkomstskattelagen (1999:1229) dels att 2 kap. 1 §, 24 kap. 14 och 19 §§ samt 39 kap. 22 och 23 §§ skall ha följande lydelse, dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 39 kap. 21 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

1 §

I detta kapitel finns definitioner av vissa begrepp samt förklaringar till hur vissa begrepp och uttryck används i denna lag. Det finns definitioner och förklaringar också i andra kapitel.

Bestämmelser om betydelsen av följande begrepp, termer och uttryck samt förklaringar till hur vissa termer och uttryck används finns i nedan angivna paragrafer:

marknadsnoterad delägarrätt eller fordringsrätt i 48 kap. 5 §	marknadsnoterad delägarrätt eller fordringsrätt i 48 kap. 5 § <i>medlemsfrämjande förening i 39 kap. 21 a §</i>
näringsbidrag i 29 kap. 2 och 3 §§	näringsbidrag i 29 kap. 2 och 3 §§

24 kap.

14 §

Med *förvaltningsföretag* avses ett sådant svenskt aktiebolag eller en sådan svensk ekonomisk förening som förvaltar värdepapper eller liknande tillgångar och som i övrigt varken direkt eller indirekt bedriver näringsverksamhet i mer än betydlig omfattning. Investmentföretag anses inte som förvaltningsföretag.

Med *förvaltningsföretag* avses ett sådant svenskt aktiebolag eller en sådan svensk ekonomisk förening som förvaltar värdepapper eller liknande tillgångar och som i övrigt varken direkt eller indirekt bedriver näringsverksamhet i mer än obetydlig omfattning. Investmentföretag *och medlemsfrämjande föreningar* anses inte som förvaltningsföretag.

19 §

Bestämmelsen i 15 § gäller inte för sådan utdelning på förlagsinsatser som den utdelande kooperativa föreningen skall dra av enligt 39 kap. 23 §.

Om den kooperativa föreningen skall dra av utdelningen enligt 39 kap. 23 § gäller inte bestämmelserna i 15 § för utdelning på förlagsinsatser eller utdelning som den medlemsfrämjande föreningen

får från den kooperativa föreningen.

39 kap.

21 a §

Med medlemsfrämjande förening avses en kooperativ förening som uppfyller kraven i 1 kap. 1 § tredje stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar.

22 §

Utdelning som en kooperativ förening lämnar av vinsten av den kooperativa verksamheten i form av rabatt eller pristillägg i förhållande till gjorda köp eller försäljningar skall dras av.

Om föreningen har medlemmar som får sådan utdelning som enligt 42 kap. 14 § inte skall tas upp hos dem och det inte är fråga om bara enstaka sådana medlemmar, får utdelningen dras av med högst ett belopp som motsvarar 80 procent av statslåneräntan vid utgången av november andra året före taxeringsåret multiplicerat med summan av medlemmarnas omsättning med föreningen.

Om föreningen har medlemmar som får sådan utdelning som enligt 42 kap. 14 § inte skall tas upp hos dem och det inte är fråga om bara enstaka sådana medlemmar, får utdelningen dras av med högst ett belopp som motsvarar 80 procent av statslåneräntan vid utgången av november andra året före taxeringsåret multiplicerat med summan av medlemmarnas omsättning med föreningen. *Vid beräkningen av medlemmarnas omsättning med föreningen medräknas även medlemmarna i en medlemsfrämjande förening som har andelar i den utdelande föreningen.*

23§

Utdelning som en kooperativ förening lämnar i förhållande till inbetalda insatser enligt lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar skall dras av. I fråga om andra insatser än förlagsinsatser gäller detta dock inte till den del utdelningen enligt 24 kap. 13–18 §§ inte skall tas upp av mottagaren. Om den del som inte skall tas upp av mottagaren uppgår till högst tio procent av utdelningen, skall dock hela utdelningen dras av.

Utdelning som en kooperativ förening lämnar i förhållande till inbetalda insatser enligt lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar skall dras av. I fråga om andra insatser än förlagsinsatser gäller detta dock inte till den del utdelningen enligt 24 kap. 13–18 §§ inte skall tas upp av mottagaren. Om den del som inte skall tas upp av mottagaren uppgår till högst tio procent av utdelningen, skall dock hela utdelningen dras av. *En medlemsfrämjande förening*

får bara dra av utdelning om föreningen har ett stort antal medlemmar och bara till den del föreningen för samma beskattningsår själv tagit emot utdelning på inbetalda insatser.

Om en ekonomisk förening är centralorganisation för kooperativa föreningar, skall utdelningen på förlagsinsatser dras av även om centralorganisationen inte är kooperativ enligt 21 §.

Är en ekonomisk förening ett förvaltningsföretag, får utdelning inte dras av till den del den enligt 24 kap. 13 § föranlett att utdelning som föreningen har tagit emot inte skall tas upp.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2000.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:325) om självdeklaration och kontrolluppgifter

Prop. 1999/2000:88

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1990:325) om självdeklaration och kontrolluppgifter skall införas en ny paragraf, 2 kap. 25 a §, samt närmast före 2 kap. 25 a § en ny rubrik av följande lydelse.

2 kap.

Särskilda bestämmelser för ekonomiska föreningar

25 a §

En ekonomisk förening skall i självdeklarationen ange om den är en ekonomisk förening enligt 1 kap. 1 § första stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar eller tredje stycket i samma paragraf.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2000 och tillämpas första gången vid 2002 års taxering.

Den 13 april 1994 biföll riksdagen näringsutskottets hemställan om ett uttalande till regeringen om att de kooperativa företagen skulle behandlas likvärdigt med andra företag (bet. 1993/94:NU15, rskr. 1993/94:222).

Regeringen beslutade den 22 december 1994 att tillkalla en särskild utredare med uppgift att utreda om de kooperativa företagsformerna var missgynnade i jämförelse med andra företagsformer och, om så var fallet, föreslå de ändringar i lagar och andra författningar som skulle behövas för att uppnå likvärdighet mellan de olika företagsformerna. Uppdraget redovisades i februari 1996 av Företagskooperativa utredningen i betänkandet Attityder och lagstiftning i samverkan (SOU 1996:31). Utredningen föreslog i sitt betänkande bl.a. att en förening skulle kunna registreras som ekonomisk förening utan att själv bedriva affärsverksamhet som dess medlemmar deltog i (samhandel), under förutsättning bl.a. att föreningen hade till syfte att främja medlemmarnas samhandel med en annan ekonomisk förening. Den första föreningens verksamhet blev därmed endast allmänt medlemsfrämjande (s.k. medlemsfrämjande förening). För att genomföra detta föreslog utredningen ändring i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar (föreningslagen). Utredningen föreslog vidare vissa följdändringar i skattelagstiftningen.

I prop. 1996/97:163 Den kooperativa företagsformen redovisade regeringen sina ställningstaganden till utredningens förslag. Regeringen ansåg att det då inte fanns skäl för att medge registrering av medlemsfrämjande föreningar men tillade att frågan eventuellt skulle komma att tas upp till vidare diskussion i Kooperativa rådet.

Kooperativa Förbundet (KF) och Konsument Stockholm (KF m.fl.) hemställde den 7 december 1998 i linje med det nämnda utredningsförslaget om ändringar i föreningslagen, samt då gällande kommunalskatte- lag (1928:370) och lag (1947:576) om statlig inkomstskatt.

En arbetsgrupp inom Regeringskansliet med representanter för Näringsdepartementet, Finansdepartementet och Justitiedepartementet utredde, med utgångspunkt i den gjorda framställningen, frågan om registrering av medlemsfrämjande föreningar och redovisade sina överväganden och förslag i promemorian Medlemsfrämjande föreningar. En sammanfattning av promemorian finns i *bilaga 1*. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 2*.

Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstan- serna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissyttrandena är till- gänglig i detta lagstiftningsärende (dnr N/1999/8527/NL).

Under beredningen i Regeringskansliet har underhandskontakter före- kommit med Patent- och registreringsverket, Kooperativa Förbundet och Lantbrukarnas Riksförbund.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 10 februari 2000 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 4*.

Lagrådet har, utan förändring i sak, föreslagit att de nya bestämmelserna i 1 kap. 1 § första stycket föreningslagen ges en annan redaktionell utformning. Vidare har Lagrådet föreslagit ett tillägg till den nya punkten 5 i 11 kap. 4 §. Regeringen har i huvudsak följt Lagrådets förslag i dessa delar.

I fråga om övriga förslag, som avser skatteområdet, har Lagrådet på anförda skäl ansett att det bör övervägas att låta de nya reglerna träda i kraft först den 1 januari 2001. Denna fråga behandlar regeringen i avsnitt 4.2. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 5*.

I förhållande till de remitterade lagförslagen har därutöver vissa redaktionella ändringar gjorts.

4 Registrering av medlemsfrämjande föreningar

4.1 Lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar

4.1.1 Bedömningsunderlag

Bakgrund

De kooperativa företagens ställning och situation har under senare år vid flera tillfällen behandlats av riksdagen och regeringen samt i det offentliga utredningsväsendet. För en utförlig bakgrundsbeskrivning till de kooperativa frågorna hänvisas till Kooperationsutredningens skilda betänkanden, bl.a. Kooperationen i Sverige (SOU 1979:62) och Kooperativa föreningar (SOU 1984:9), samt till det i avsnitt 3 nämnda betänkandet av Företagskooperativa utredningen.

Kooperativ samverkan i ekonomiska föreningar har starka traditioner i svenskt näringsliv. De grenar av svensk Kooperation som är mest omfattande är konsumentkooperationen, lantbrukskooperationen och bostadskooperationen. Konsumentkooperationen består av konsumentföreningar, OK-föreningar och Kooperativa förbundet, KF.

I fråga om organisationsformen har den historiskt betingade strukturen och organisationen styrts av den gamla s.k. originära modellen. Denna modell innebär för t.ex. konsumentkooperationen att en lokalt förankrad konsumentförening, en primärförening, äger och driver affärsverksamheten (butikerna) samt äger andelar i KF som är sekundärförening. KF har såsom centralorganisation traditionellt svarat för varuanskaffning och annat stöd till primärföreningen enligt den s.k. federativa principen.

Utvecklingstendenserna

På senare år har det vuxit fram ett behov av att organisera kooperativ verksamhet i nya strukturer där bl.a. ägandet och verksamheten skiljs åt i olika juridiska personer. Omstrukturering har skett eller pågår i flera av de kooperativa branscherna, f.n. med tyngdpunkten i konsumentkooperationen. Det finns många skilda och delvis samverkande orsaker till denna

process. Särskilt har nämnts (jfr prop. 1996/97:163, s. 22) olika statliga avregleringar, ökat konkurrenstryck samt Sveriges medlemskap i EU. Av speciell betydelse har varit det behov som konsumentkooperationen har upplevt av att skapa en mer effektiv verksamhet, dvs. att uppnå storskalighets- och synergieffekter för att öka sin konkurrenskraft gentemot andra aktörer på marknaden, samtidigt som den lokala förankringen bevaras.

Omstruktureringen innebär att primärföreningen överför affärsverksamhet till sekundärföreningen, dvs. att det sker en koncentration av samhandeln till centralorganisationen och/eller dess helägda dotterföretag. Större delen av föreningarnas affärsverksamhet har nu inom ramen för KF-koncernen på detta sätt samordnats med centralorganisationens tidigare partihandels- och industriverksamhet. Genom att primärföreningarna på detta sätt överför kooperativ affärsverksamhet till KF har förutsättningar skapats för ett integrerat arbetssätt med detaljhandeln som den styrande kraften i affärsorganisationen. Den traditionella uppdelningen i partihandel och detaljhandel har således i viss utsträckning övergetts, och KF har i betydande omfattning utvecklat en helt integrerad detaljhandel efter internationella förebilder. Detta har betecknats som en viktig förnyelse inom svensk dagligvaruhandel.

Denna omstrukturering innebär en förändrad rollfördelning inom konsumentkooperationen. De konsumentföreningar som strukturerat om sin organisation svarar som tidigare för medlemsverksamheten och för relationerna till medlemmarna. De individuella medlemmarna är anslutna till dessa primärföreningar som mottagit deras insatskapital. Föreningarna och deras medlemmar utövar sitt inflytande över affärsverksamheten via ägandet i KF. Denna organisationsform kan benämnas som *fördelningsmodellen*.

Modellen innebär därmed en fördelningsform i vilken medlemsverksamheten, relationerna till medlemmarna och ägandet till andelar i sekundärföreningen ligger i primärföreningen. Affärsverksamheten utövas i sekundärföreningen i vilken den medlemsfrämjande primärföreningen alltså är medlem och med vilken medlemmarna i primärföreningen bedriver samhandeln.

Gällande rätt

Föreningslagen reglerar den verksamhet som bedrivs i en ekonomisk förening. Karaktäristiskt för den ekonomiska föreningen är enligt 1 kap. 1 § föreningslagen att den har till syfte att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom ekonomisk verksamhet i vilken medlemmarna deltar som konsumenter eller andra förbrukare, som leverantörer eller med egen arbetsinsats eller genom att begagna föreningens tjänster eller på annat liknande sätt (samhandel). Medlemmarna äger och finansierar organisationen samt tillgodogör sig resultatet av dess verksamhet i förhållande till vars och ens deltagande. De nu nämnda kriterierna kan sammanfattas som kravet att främja medlemmarnas ekonomiska intressen – *ändamålskravet*, kravet på ekonomisk verksamhet av angivet slag –

verksamhetskravet, samt kravet på medlemmarnas deltagande – *det kooperativa kravet*.

En ekonomisk förening kan, vid sidan av vad som är ekonomisk verksamhet av det slag som anges i 1 kap. 1 § föreningslagen (basverksamheten), till viss del utöva också annan form av verksamhet. Enligt lagens förarbeten skall dock föreningen i huvudsak framträda som en förening i vilken medlemmarna deltar på sätt som anges i 1 kap. 1 § första stycket 1–5 – vad som kan kallas *huvudsaklighetskravet*. Härmed torde enligt registreringspraxis i associationsrättslig mening förstås mer än hälften. Föreningsformen är inte avsedd för ren kapitalplacering, och kravet på att det skall förekomma en basverksamhet av detta slag innebär att en gräns dras mot en vanlig kapitalsammanslutning, men också mot verksamhet som bör bedrivas i den ideella föreningens form.

En förening som har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom ekonomisk verksamhet som inte är kooperativ kan inte registreras som ekonomisk förening. Det är vidare endast en förening som själv bedriver kooperativ verksamhet som kan registreras som en ekonomisk förening. Både en primärförenings och en sekundärförenings affärsverksamhet kan dock med stöd av 1 kap. 1 § andra stycket föreningslagen bedrivas i ett av föreningen helägt dotterföretag. Moderföreningen och dotterföretaget utgör därvid tillsammans en koncern. En förening som ändrar inriktning, och inte längre huvudsakligen bedriver samhandel med medlemmarna, torde till följd av bestämmelserna i 11 kap. 4 § 4 föreningslagen få upplösas.

Föreningslagens utgångspunkt är alltså, med undantag för ett av föreningen helägt dotterföretag, att den ekonomiska verksamheten bedrivs av och befinner sig inom den juridiska person som en registrerad ekonomisk primärförening utgör och som medlemmarna förutsätts bedriva samhandel med.

Medlemsfrämjande föreningar som uppstått på grund av den tidigare beskrivna omstruktureringen inom framför allt konsumentkooperationen, torde därmed inte uppfylla de krav som följer av föreningslagen. Visserligen har de medlemsfrämjande föreningarna till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen men detta görs på annat sätt än genom sådan ekonomisk verksamhet, svarande mot huvudsaklighetskravet, som den själv bedriver och som medlemmarna deltar i. En annan följd av omstruktureringen kan bli att den huvudsakliga verksamheten inom sekundärföreningen inte längre är samhandel med sekundärföreningens medlemmar utan samhandel med de medlemsfrämjande föreningarnas egna medlemmar. I så fall torde inte heller sekundärföreningen uppfylla de krav som följer av 1 kap. 1 § föreningslagen.

Tidigare ställningstaganden

Företagskooperativa utredningen fann att kooperationen i huvudsak hade samma arbetsvillkor som andra företagsformer, men att en del regler inte var anpassade till de särskilda förhållanden som var förknippade med kooperativt företagande. Bland annat framhölls det behov som uppstått av att organisera arbetet efter fördelningsmodellen. I sådant syfte föreslog

utredningen att det i 1 kap. 1 § föreningslagen skulle införas en bestämmelse av innebörd att en ekonomisk förenings verksamhet kunde bedrivas i föreningen eller i ett av föreningen helägt dotterföretag. Utredningen föreslog vidare att en förening skulle få registreras som ekonomisk förening även om den inte bedrev samhandel med medlemmarna, under förutsättning att föreningen hade till syfte att främja medlemmarnas samhandel med en annan ekonomisk förening och att föreningens tillgångar uteslutande eller så gott som uteslutande bestod av andelar i den andra ekonomiska föreningen.

För att underlätta övergången till den nya organisationsstrukturen var det enligt utredningens uppfattning väsentligt att tillgångarna utan beskattning kunde tillskjutas som medlemsinsats till den ekonomiska föreningen i vilken den kooperativa samhandeln med medlemmarna bedrevs. För att omstruktureringar inte skulle leda till beskattning hos den överlåtande föreningen krävdes att uttagsbeskattning ej skedde.

Utredningen redovisade då gällande skattebestämmelser som innebar att uttagsbeskattning kunde underlåtas om det förelåg särskilda skäl. Den ansåg, mot bakgrund av att syftet med bestämmelsen var att underlätta omstruktureringar inom näringslivet och av den praxis som förelåg, att mycket talade för att uttagsbeskattning inte aktualiserades beträffande medlemsfrämjande föreningar. Med hänsyn till vikten av att de aktuella organisationsförändringarna kunde komma till stånd föreslog dock utredningen att det skulle införas bestämmelser i punkt 1 av anvisningarna till 22 § kommunalskattelagen (1928:370), av innebörd att uttagsbeskattning inte skulle ske om en ekonomisk förening som insatskapital i en annan ekonomisk förening tillsköt tillgångar och efter tillskottet uteslutande eller så gott som uteslutande endast innehade egendom i form av andelar i den andra ekonomiska föreningen.

I prop. 1996/97:163 Den kooperativa företagsformen redovisade regeringen sina ställningstaganden till Företagskooperativa utredningens förslag. Enligt regeringens mening medförde utvecklingen, samt det förhållandet att det var oklart om en förening kunde bedriva hela sin kooperativa verksamhet i ett dotterföretag utan att förlora sin rättsliga status som ekonomisk förening, att en viss anpassning av föreningslagen borde göras.

Regeringen fann att det borde vara möjligt för en ekonomisk förening att ha en organisation där ägandet och den kooperativa verksamheten kunde läggas i olika juridiska personer utan att föreningen därvid förlorade sin rättsliga status som ekonomisk förening. Regeringens förslag innebar att en förening som bedrev hela sin kooperativa verksamhet i ett av föreningen helägt dotterföretag skulle kunna registreras som ekonomisk förening. Som nämnts förklarade sig regeringen däremot anse att det då inte fanns skäl för att utvidga förutsättningarna för registrering ytterligare.

KF och Konsument Stockholm (KF m.fl.) föreslår i sin framställan att registrering av medlemsfrämjande föreningar skall möjliggöras. Vidare föreslås ändringar i skattelagstiftningen.

Man pekar bl.a. på den strukturomvandling som beskrivits tidigare samt uttalar att det från kooperativ synpunkt framstår som särskilt viktigt att denna strukturförändring kan ske under hänsynstagande till kooperationens lokala förankring. Vidare framhålls bl.a. följande. Det måste ses som en fördel även från allmän demokratisk synpunkt om medlemmarna i en ekonomisk förening fortfarande kan samhandla med föreningen trots att affärsorganisationen integrerats. Dagens regelsystem för organisering av kooperativ företagsamhet är mot denna bakgrund alltför snävt utformat för att företagen skall kunna möta marknadskrav på ett effektivt sätt. Lagstiftningen bör inte hindra en utveckling i enlighet med fördelningsmodellen. För att åstadkomma detta måste lagstiftningen anpassas och kodifiera den praxis som till följd av pågående omstrukturering numera tillämpas så att även föreningar som inte själva bedriver samhandel med sina medlemmar kan utgöra ekonomiska föreningar. Syftet med de föreslagna ändringarna är att öppna för möjligheten att strukturera en och samma kooperativa verksamhet i två led med totalt sett samma medlemmar. Härvid är det dock tillräckligt att föreningens tillgångar till huvudsaklig del är placerade i den förening i vilken den kooperativa verksamheten bedrivs.

4.1.2 Överväganden och förslag

Regeringens förslag: Definitionen av ekonomisk förening i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar (föreningslagen) utvidgas i två avseenden.

Vid bedömningen av om en förening är ekonomisk förening enligt 1 kap. 1 § första stycket föreningslagen skall, utöver föreningens egna medlemmar, beaktas även medlemmarna i en annan ekonomisk förening som är medlem i den förstnämnda föreningen.

Vidare skall en förening anses som ekonomisk förening om den har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att verka för att de deltar på det sätt som anges i 1 kap. 1 § första stycket föreningslagen i ekonomisk verksamhet som en eller flera andra föreningar bedriver. Föreningens tillgångar skall därvid till övervägande del bestå av andelar i den eller de andra föreningarna, och dessa skall utgöra ekonomiska föreningar enligt första stycket.

En ny likvidationsgrund införs i 11 kap. 4 § föreningslagen.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer delvis med regeringens förslag. Arbetsgruppen har dock inte lämnat något förslag om att vid bedömningen av om en förening är ekonomisk förening enligt 1 kap. 1 § första stycket föreningslagen skall, utöver föreningens egna medlemmar,

beaktas även medlemmarna i en annan ekonomisk förening som är medlem i den förstnämnda föreningen.

Remissinstansernas synpunkter: Nästan samtliga remissinstanser som har yttrat sig tillstyrker eller har inget att erinra mot huvudinriktningen i det förslag som lämnats av arbetsgruppen. *Kammarrätten i Stockholm* anser dock att förslaget utgör ett stort principiellt avsteg från den kooperativa grundtanken om medlemmarnas inflytande över verksamheten, att det nya huvudsaklighetskravet inte kan härledas från det kooperativa huvudsaklighetskravet samt att förslaget kan medföra en utvidgad möjlighet för ekonomiska föreningar att bedriva annan verksamhet än kooperativ. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har i och för sig inget att erinra mot förslaget men anser att frågan om hur en ekonomisk förening skall få organisera sin verksamhet bör behandlas i ett större sammanhang med en grundlig genomgång av tänkbara ägarförhållanden och ett samlat förslag till vilka lagändringar som krävs i detta hänseende. *Hovrätten* framhåller vidare att begreppet ”medlemsfrämjande föreningar” är ett missvisande uttryck eftersom alla ekonomiska föreningar har till syfte att främja sina medlemmars intressen samt att begreppet ”huvudsaklig del” inte förekommer tidigare i lagtexten utan har antagits med stöd av förarbeten. *Patent- och registreringsverket* anser att det är ovisst om lydelsen i 11 kap. 4 § första stycket 4 föreningslagen kan tolkas så att den omfattar ett krav på hur föreningens tillgångar är placerade. *Lantbrukarnas Riksförbund* pekar på behovet av att klargöra att sekundärföreningar kan ha såväl rörelsedrivande kooperativa föreningar som medlemsfrämjande föreningar som medlemmar.

Skälen för regeringen förslag: Regeringen bedömer att den nya arbetsfördelningen inom den kooperativa föreningsrörelsen – överförande av affärsverksamhet till federativ nivå – leder till betydande effektivitetsvinster och kostnadsbesparingar. Dessa effektivitetssträvanden är som sådana befogade från ekonomiska utgångspunkter genom sin nytta för medlemmarna. Även från samhällsekonomiska utgångspunkter, också tillväxtperspektivet, är det i sig angeläget att strukturella och organisatoriska förbättringar av detta slag kan vidtas föreningsrättsligt, om bärande skäl finns i övrigt.

En medlemsfrämjande förening uppfyller dock formellt sett inte verksamhetskravet och det kooperativa kravet, eftersom den inte själv bedriver affärsverksamhet som medlemmarna kan delta i enligt de kooperativa krav som följer av 1 kap. 1 § föreningslagen. Som en följd av detta kan den inte heller uppfylla huvudsaklighetskravet, dvs. kravet att föreningen i huvudsak skall framträda som en förening i vilken medlemmarna deltar på sätt som anges i 1 kap. 1 § första stycket föreningslagen. En medlemsfrämjande förening torde som nämnts tidigare därmed inte svara mot de krav som följer av 1 kap. 1 § första stycket föreningslagen på vad som är en ekonomisk förening.

Till en början väcks frågan om det finns någon annan organisationsform än ekonomisk förening som är lämpad för en medlemsfrämjande förening.

Den alternativa organisationsformen *ideell förening* framstår som främmande till sin natur när det gäller medlemsfrämjande föreningar, med hänsyn till det ekonomiska grundsyfte som utmärker sådana föreningar och den samhandel som deras medlemmar bedriver med en annan ekonomisk förening i vilken affärsverksamheten ingår. Inte heller associationsformen *bolag* är naturlig för den rent medlemsfrämjande verksamheten, med dess starkt kooperativa ändamål och inriktning.

De nämnda organisationsformerna är således av anförda skäl inte ägnade att nyttjas av en medlemsfrämjande förening. Därmed framträder till följd av de eftersträlvade effektivitetsvinsterna enligt regeringens bedömning ett betydande ekonomiskt behov för framför allt den konsumentkooperativa föreningsrörelsen av att inom sig, och som ett led i den samlade organisationen, få inrymma medlemsfrämjande föreningar som på klar rättslig grund kan vara registrerade som ekonomiska föreningar.

Finns det hinder mot en föreningsrättslig anpassning?

I frågan om en föreningsrättslig anpassning bör följande synpunkter anläggas.

Genom bestämmelsen i det nuvarande andra stycket i 1 kap. 1 § föreningslagen är det redan tillåtet att affärsverksamheten bedrivs i ett av den ekonomiska föreningen helägt dotterföretag, dvs. en annan juridisk person. Det är således möjligt för en ekonomisk förening att ha en organisation där ägandet och den kooperativa verksamheten läggs i olika juridiska personer utan att föreningen förlorar sin rättsliga status som ekonomisk förening. Riksdagen har alltså i detta sammanhang godtagit att moderföreningen formellt inte svarar mot verksamhetskravet, det kooperativa kravet och huvudsaklighetskravet. Inte heller kan kontrollen från medlemmarnas sida utövas på samma direkta sätt som när affärsverksamheten bedrivs inne i moderföreningen. Villkoret är dock att verksamheten bedrivs i ett dotterföretag som i sin helhet ägs av moderföreningen. Huruvida föreningens verksamhet i huvudsak är kooperativ avgörs med utgångspunkt i föreningens och dotterföretagets samlade verksamhet. Om föreningen själv inte bedriver någon verksamhet, måste således dotterföretagets verksamhet i huvudsak vara kooperativ.

Till grund för antagandet att en medlemsfrämjande förening inte uppfyller de krav som följer av 1 kap. 1 § första stycket föreningslagen ligger att denna förening bedöms isolerat. Ser man emellertid till primärföreningens ändamål och kopplar samman detta med sekundärföreningens affärsverksamhet i vilken den förra föreningens medlemmar deltar, blir i stället den totala bilden i väsentliga avseenden en annan. Oavsett den formella placeringen av affärsverksamheten syftar totaliteten till och utgör en organisation för att, genom ekonomisk verksamhet som primär-

föreningens medlemmar genom samhandel deltar i, främja deras ekonomiska intressen. Organisationen – sedd i sin helhet – har den kooperativa verksamhetens karakteristiska egenskaper och den kooperativa formens egen identitet. Den samlade organisationen svarar därvid mot de krav som ställs på en ekonomisk förening.

I ett läge där affärsverksamheten befinner sig i en annan förening eller i ett dotterföretag kan dock den demokratiska kontrollen från medlemmarnas sida inte utövas på samma direkta och avgörande sätt som när verksamheten bedrivs inne i primärföreningen. Mot detta får emellertid ställas att, om man för att behålla nuvarande demokratiska kontroll vidhåller konstruktionen att affärsverksamheten skall bedrivas i primärföreningen, det skapas ett bestående marknadsmässigt underläge. Kooperationen kan ju därmed inte tillgodogöra sig storskalighets- och synergieffekter såsom dess konkurrenter för vilka samma krav inte gäller. Vidare får primärföreningen en mot insatsen svarande andel i sekundärföreningen samt är garanterad ett ägarinflytande och rösträtt. Till detta kommer slutligen att – eftersom de båda föreningarna ingår i samma kooperationsform – de gemensamma principerna synes kunna vara verksamma för att tjäna de ekonomiska intressena hos primärföreningens medlemmar.

Det nu anförda talar enligt regeringens mening med styrka för att föreningsrättsligt godta en medlemsfrämjande förening som ekonomisk förening. Att så skulle ske föreslog också Företagskooperativa utredningen.

Regeringen anser det vidare angeläget att olika associationsformer så långt som möjligt ges likvärdiga verksamhetsvillkor. Till stöd för att godta medlemsfrämjande föreningar kan också åberopas Företagskooperativa utredningens redovisade synsätt, att respektive organisation i demokratisk ordning borde få bestämma arbetsfördelningen mellan primärföreningar och förbund. Liknande synpunkter har även framkommit vid remissbehandlingen av det förslag som lämnats av arbetsgruppen. Regeringen anser att argumentet om självbestämmande i fråga om att organisera arbetsfördelningen i sig har en saklig tyngd.

En samlad bedömning

Vid en samlad bedömning finner regeringen att det inte bör föreligga något föreningsrättsligt hinder mot fördelningsmodellen med dess effektivitetsvinster. En lagändring bör därför göras som slår fast att en medlemsfrämjande förening är en ekonomisk förening. Den kooperativa föreningsrörelsen ges härigenom möjlighet att ha en organisation där ägandet och den kooperativa verksamheten kan läggas i olika juridiska personer utan att primärföreningen förlorar sin rättsliga status som ekonomisk förening. Syftet är alltså att öppna för möjligheten att strukturera en och samma kooperativa verksamhet i två led med totalt sett samma medlemmar.

Ett särskilt tillgångskrav

Det är inte meningen att totalt sett utvidga möjligheten att inom ramen för ekonomiska föreningar bedriva annan än kooperativ verksamhet. Gränsen

därvidlag dras enligt gällande rätt av det huvudsaklighetskrav som följer av föreningslagens förarbeten och som tidigare redovisats. Kravet gäller generellt för verksamheten – något särskilt villkor som enbart avser kapitalanvändningen, dvs. tillgångarnas art, finns inte i lagen eller dess förarbeten. På denna punkt föreslog dock Företagskooperativa utredningen som nämnts att för medlemsfrämjande föreningar skulle enligt 1 kap. 1 § föreningslagen gälla ett speciellt krav, nämligen att föreningens tillgångar uteslutande eller så gott som uteslutande skulle bestå i andelar i den eller de andra föreningarna. Syftet var att dra en gräns mot egentligen kapitalförvaltande ideella föreningar (SOU 1996:31 s. 303). KF m.fl. har i sin framställan invänt mot det av utredningen föreslagna kravet och uttalat att det bör vara tillräckligt att kräva att den medlemsfrämjande föreningens tillgångar huvudsakligen, dvs. till mer än hälften, består av andelar i den eller de andra ekonomiska föreningarna.

Regeringen delar uppfattningen att det bör ställas som villkor för registrering av en medlemsfrämjande förening att dess tillgångar i viss omfattning består av andelar i den andra föreningen. När det gäller frågan om andelsinnehavets storlek bör man enligt regeringens mening beakta att gällande rätt innebär att en ekonomisk förening, som uppfyller det i förarbetena angivna huvudsaklighetskravet i fråga om affärsverksamheten, i övrigt kan ha tillgångar i form av ren kapitalplacering, t.ex. aktier i fristående bolag. Övergår primärföreningen till att bli en medlemsfrämjande förening – vilket innebär att föreningen inte uppfyller det sistnämnda huvudsaklighetskravet – skall enligt arbetsgruppens förslag i stället inträda ett krav på att dess tillgångar till huvudsaklig del består i andelar i sekundärföreningen, dvs vad som kan kallas ett *tillgångskrav*. Vad som är *huvudsaklighetskravet* enligt förarbetena till 1 kap. 1 § första stycket föreningslagen avser således föreningens samlade verksamhet, medan *tillgångskravet* som arbetsgruppen föreslagit avser tillgångarnas beskaffenhet.

Tillgångskravet har alltså inte till uppgift att avgöra frågan huruvida en förenings verksamhet till huvudsaklig del utgörs av samhandel med medlemmarna utan är i stället avsett att säkerställa en tillräcklig grad av samband mellan primärföreningen och sekundärföreningen i ett läge när affärsverksamhet förs över till den senare.

En remissinstans har påpekat att det finns i vart fall en nackdel med att låta placeringen av en ekonomisk förenings tillgångar vara avgörande, eftersom föreningens status till följd av förändringar av värdet på föreningens kapitalplaceringar kan ändras från år till år utan att någon förändring skett i föreningens verksamhet. Regeringen kan här konstatera att denna nackdel finns redan nu fast den inte framgår av lagtexten utan av registreringspraxis och doktrin.

Skiftet från huvudsaklighetskravet till ett tillgångskrav när det gäller medlemsfrämjande föreningar kan leda till att en viss primärförening överför all sin affärsverksamhet till sekundärföreningen och i övrigt har tillgångar som, enligt arbetsgruppens förslag, dels – till huvudsaklig del – består av andelar i sistnämnda förening, dels – till återstående del – utgör ren kapitalplacering. Den invändning mot att tillåta detta som en remissinstans fört fram synes grundad på synsättet att det härigenom finns risk

för att primärföreningarna huvudsakligen ägnar sig åt annat än verksamhet av kooperativt slag.

I det förut angivna exemplet är det visserligen så att primärföreningen uteslutande har tillgångar i form av andelar i sekundärföreningen samt aktier i fristående bolag och att primärföreningen i den meningen endast bedriver kapitalförvaltning. Detta synsätt är dock enligt regeringens mening alltför snävt. Man måste nämligen i sammanhanget beakta att innehavet av andelar i sekundärföreningen är en naturlig kooperativ uppgift eftersom den avser kapital som arbetar kooperativt, konstituerar primärföreningens medlemskap i sekundärföreningen och är en del av det demokratiska inflytandet i den totala verksamheten för tillgodoseende av gemensamma ekonomiska intressen. Innehavet av dessa andelar kan således inte anses som en ren kapitalplacering utan har en långt viktigare funktion som är klart kooperativ. Härvid ingår i bilden att primärföreningens medlemmar efter överförandet av affärsverksamheten förutsätts bedriva samhandeln med den sekundärförening som deras primärförening är medlem i. Det sagda visar den kooperativa betydelsen av primärföreningens andelsinnehav i sekundärföreningen och utmärker därmed en avgörande skillnad mot rena kapitalplaceringar. Till detta kommer att primärföreningen har till uppgift att verka för att dess medlemmar bedriver samhandel med sekundärföreningen. Primärföreningens andelsinnehav är därmed ett nödvändigt inslag i dess verksamhet för att främja sina medlemmars ekonomiska intressen.

Regeringen kan inte se några vägande skäl för att i detta läge ställa upp en starkare restriktion i fråga om en medlemsfrämjande förenings kapitalplacering än vad som motsvarar det huvudsaklighetskrav som skulle ha gällt om affärsverksamheten hade bedrivits inne i nämnda förening. Ett tillgångskrav på samma nivå bör i stället gälla. En medlemsfrämjande förenings kapital bör därför enligt regeringens förslag till övervägande del, dvs. till mer än hälften, arbeta i den förening som medlemmarna i primärföreningen bedriver samhandel med. Det skall härvid erinras om att användningen av det fria utrymme som därmed lämnas för annan kapitalplacering än andelsinnehav i sekundärföreningen styrs av primärföreningens huvuduppgift att främja medlemmarnas ekonomiska intressen.

För att säkerställa att en medlemsfrämjande förenings kapital alltid till mer än hälften arbetar i sekundärföreningen föreslår regeringen att en ny likvidationsgrund införs i 11 kap. 4 § föreningslagen. För det fall en medlemsfrämjande förenings tillgångar enligt balansräkningen för närmast föregående räkenskapsår till övervägande del består av annat än andelar i sekundärföreningen skall rätten förordna att föreningen skall träda i likvidation.

Den nya bestämmelsen om medlemsfrämjande föreningar

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att det i 1 kap. 1 § föreningslagen skall införas en ny bestämmelse, placerad som tredje stycke. I denna skall föreskrivas att såsom ekonomisk förening skall anses en förening som har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att

verka för att de deltar på det sätt som anges i första stycket i ekonomisk verksamhet som en eller flera andra ekonomiska föreningar bedriver. Föreningens tillgångar skall därvid till övervägande del bestå av andelar i den eller de andra föreningarna, och dessa skall utgöra ekonomiska föreningar enligt första stycket.

Sekundärföreningarna och föreningslagens bestämmelser

Såväl Företagskooperativa utredningen som den arbetsgrupp som har utarbetat den remitterade promemorian torde ha utgått från att sekundärföreningar av det slag som i dag förekommer inom de kooperativa rörelserna skall förbli ekonomiska föreningar enligt föreningslagens nuvarande bestämmelser i 1 kap. 1 § första stycket även sedan regler införts om medlemsfrämjande föreningar. Att detta är en lämplig ordning torde inte heller vara kontroversiellt. Vid remissbehandlingen av de två utredningsförslagen har sålunda inte getts uttryck för någon avvikande uppfattning. Såsom ovan har nämnts kan emellertid omstruktureringen av den kooperativa rörelsen få till följd att den huvudsakliga verksamheten inom en sekundärförening inte längre består av samhandel med just sekundärföreningens medlemmar. Detta torde innebära att inte heller sekundärföreningarna alltid uppfyller de krav som följer av 1 kap. 1 § första stycket föreningslagen.

Enligt regeringens mening är det därför lämpligt att – såsom *Lantbrukarnas Riksförbund* har varit inne på – i lagen slå fast att en sekundärförening är ekonomisk förening även om den ekonomiska verksamhet som den bedriver är inriktad på samhandel med de medlemsfrämjande föreningarnas medlemmar i en så stor omfattning att sekundärföreningen inte uppfyller det huvudsaklighetskrav som följer av förarbetena till 1 kap. 1 § första stycket föreningslagen. Den utvidgning av föreningslagens definition av begreppet ekonomisk förening som detta nödvändiggör bör f.n. inriktas på föreningar som har någon eller några ekonomiska föreningar som medlemmar. Den nya bestämmelsen bör ha den innebörden att man vid bedömningen av om förutsättningarna enligt 1 kap. 1 § första stycket är uppfyllda skall, utöver föreningens egna medlemmar, beakta även medlemmarna i en annan ekonomisk förening som är medlem i den förstnämnda föreningen. Också en förening som huvudsakligen ägnar sig åt samhandel med den nämnda medlemsföreningens medlemmar kommer därmed att utgöra en ekonomisk förening.

Den nu föreslagna ordningen innebär att en sekundärförening som har exempelvis endast ideella föreningar som medlemmar och som samhandlar bara med dessa föreningars medlemmar inte är en ekonomisk förening enligt de nya reglerna. Det kan diskuteras om det är ändamålsenligt att låta sekundärföreningar där de medlemsfrämjande föreningarna är ideella föreningar falla utanför den nya definitionen av begreppet ekonomisk förening. Det saknas emellertid beredningsunderlag för att nu närmare bedöma behovet och lämpligheten av mera vittgående lagändringar samtidigt som det är angeläget att genomföra den nu aktuella reformen som skall tillgodose ett konkret behov. Frågan om sekundärföreningar vars medlemmar endast är ideella föreningar och som sam-

handlar bara med dessa föreningars medlemmar bör godtas som ekonomiska föreningar kan därför inte tas upp nu utan får behandlas i ett senare sammanhang.

Den nya bestämmelsen om sekundärföreningar

Föreskrifterna om sekundärföreningar bör placeras i ett nytt andra stycke i 1 kap. 1 § föreningslagen. Där bör anges att vid bedömning av om förutsättningarna enligt första stycket är uppfyllda skall, utöver föreningens egna medlemmar, beaktas även medlemmarna i en annan ekonomisk förening som är medlem i den förstnämnda föreningen.

Särskilda frågor

De föreslagna ändringarna i föreningslagen föranleder överväganden av skatterättslig art. Dessa redovisas i avsnitt 4.2.

Bestämmelserna bedöms inte begränsa räckvidden av de föreskrifter i 34 § lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring som definierar vad som avses med begreppet företagare i den lagen.

4.2 Skattefrågor

Regeringens förslag: En kooperativ förening får vid beräkningen av avdragsutrymmet för sådan kooperativ utdelning som är skattefri hos mottagaren beakta även samhandeln med medlemmarna i medlemsfrämjande föreningar som äger andelar i den utdelande föreningen.

Endast sådana medlemsfrämjande föreningar som har ett stort antal medlemmar har rätt till avdrag för insatsutdelning. Avdrag medges endast i den utsträckning föreningen under samma beskattningsår själv mottagit insatsutdelning.

Medlemsfrämjande föreningar skall inte anses vara förvaltningsföretag.

Medlemsfrämjande föreningar skall beskattas för insatsutdelning från en kooperativ förening även om andelarna är näringsbetingade.

En ekonomisk förening skall i självdeklarationen ange om den är en ekonomisk förening enligt 1 kap. 1 § första eller tredje stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar (föreningslagen).

Arbetsgruppens förslag: Enligt arbetsgruppens förslag var avdragsrätten för insatsränta inte beroende av att den medlemsfrämjande föreningen hade ett visst antal medlemmar. Arbetsgruppen lämnade inte heller några förslag med avseende på den medlemsfrämjande föreningen i förhållande till förvaltningsföretag och reglerna om utdelning på näringsbetingade andelar. Arbetsgruppens promemoria innehöll vidare inget förslag om uppgiftsskyldighet.

Remissinstansernas synpunkter: *Riksskatteverket (RSV)* instämmer i förslaget att inte införa någon uttrycklig bestämmelse om underlåten uttagsbeskattning för fall där en primärförening skjuter till tillgångar till underpris till en sekundärförening. En särreglering för kooperativa föreningar kan innebära skattefördelar mot vilka förenklings- och rättviseskäl talar. Enligt RSV öppnar definitionen av medlemsfrämjande föreningar möjligheter att i betydande omfattning bedriva annan än kooperativ verksamhet, t.ex. kapitalförvaltning. Det bör därför, i vart fall skattemässigt, krävas att företagets tillgångar i form av andelar i andra ekonomiska föreningen uppgår till så stor andel av föreningens tillgångar att de uteslutande eller så gott som uteslutande består av andelar i de andra ekonomiska föreningarna. RSV föreslår vidare att det för att underlätta bedömningen av avdragsrätten för insatsränta införs en uppgiftsskyldighet med avseende på om föreningen är en ekonomisk förening enligt 1 kap. 1 § första eller, enligt arbetsgruppens förslag, andra stycket föreningslagen. Enligt *Kooperativa förbundet (KF)* och *Kooperativa institutet (Koopi)* behövs en uttrycklig undantagsbestämmelse i fråga om uttagsbeskattning för att möjliggöra omstruktureringar inom konsumentkooperationen. KF uppger att det finns betydande ackumulerade underskott inom koncernen.

Skälen för regeringens förslag: Ekonomiska föreningar beskattas i huvudsak som aktiebolag. Huvudregeln är att de är skattskyldiga för all inkomst. De beskattas enbart statligt. Skattesatsen är 28 procent av den beskattningsbara inkomsten. All inkomst hänförs till inkomstslaget näringsverksamhet. Inkomstberäkningen görs enligt de generella reglerna för bolagsbeskattningen. Vinst hos ekonomiska föreningar skall i princip dubbelbeskattas, dvs. först skall föreningen betala skatt för sin vinst och därefter skall andelsägaren betala skatt på den vinstutdelning som föreningen lämnar. För kooperativa ekonomiska föreningar finns dock sådana lättnader i skattelagstiftningen att de i realiteten kan sägas vara enkelbeskattade. Enkelbeskattning åstadkoms genom att föreningen har dels avdragsrätt för s.k. kooperativ utdelning, dvs. återbäring eller efterlikvider på medlemmarnas köp eller försäljningar, dels avdragsrätt för insatsutdelning och för utdelning på förlagsinsatser. Det kan tilläggas att kooperativ utdelning, i den mån utdelningen endast innebär inbesparade levnadskostnader, är helt skattefri [42 kap. 14 § inkomstskattelagen (1999:1229), IL]. För medlemmar i producentkooperationen utgör kooperativ utdelning skattepliktig inkomst i näringsverksamhet.

Omstrukturering och beskattning

I KF:s m.fl. nämnda framställan begärs att det införs en bestämmelse om att uttagsbeskattning inte skall ske om en ekonomisk förening som insatskapital i en eller flera andra ekonomiska föreningar tillskjuter tillgångar och föreningens tillgångar efter tillskottet till mer än hälften består av andelar i den eller de andra ekonomiska föreningarna.

Uttag av en tillgång skall i princip behandlas som om tillgången avyttrats mot en ersättning som motsvarar marknadsvärdet. Enligt den intill utgången av 1998 gällande bestämmelsen i punkt 1 fjärde stycket av an-

visningarna till 22 § kommunalskattelagen (1928:370) skulle uttagsbeskattning inte ske, om särskilda skäl talade mot det. Undantaget gjorde det möjligt att underlåta uttagsbeskattning i omstruktureringsfall. Enligt den praxis som utbildats i anslutning till bestämmelsen gällde följande villkor.

1. Det skulle föreligga ett starkt ägarsamband mellan överlåtaren och förvärvaren.
2. Överlåtelsen skulle kunna uppfattas som ett led i en av organisatoriska skäl betingad ändring av företagsstrukturen.
3. Överlåtelsen fick inte direkt eller indirekt medföra någon otillbörlig skatteförmån.
4. Skattemässiga omsättningstillgångar fick inte till följd av överlåtelsen skifta karaktär till skattemässiga anläggningstillgångar.

Möjligheterna att underlåta uttagsbeskattning vid omstruktureringar reglerades genom lagstiftning hösten 1998 i lagen (1998:1600) om beskattningen vid överlåtelser till underpris. Lagen trädde i kraft den 1 januari 1999 (prop. 1998/99:15, bet. 1998/99:SkU5, rskr. 1998/99:67). Bestämmelserna har förts över till 23 kap. IL. Där anges under vilka förutsättningar en underprisöverlåtelse kan genomföras utan uttagsbeskattning.

Av de krav som tidigare uppställts i praxis återstår endast villkoret att underprisöverlåtelsen inte får medföra någon otillbörlig skatteförmån. Kravet uppställs inte uttryckligen utan endast implicit. Bestämmelserna är utformade så att de skall förhindra kringgående av centrala delar i skattesystemet. En sådan del är systemet för resultatutjämnning mellan olika företag. En underprisöverlåtelse är således inte möjlig utan uttagsbeskattning, om koncernbidragsrätt saknas och förvärvaren har rätt till underskottsavdrag. Det skall vidare inte vara möjligt att kringgå de särskilda skattereglerna för aktiva delägare i fåmansföretag, de s.k. 3:12-reglerna (57 kap. IL), som syftar till att inkomst i ett fåmansföretag, som beror på att ägaren arbetat i företaget, skall beskattas som arbetsinkomst och inte som kapitalinkomst. Inte heller systemen för beskattning av kapitalvinst och för lättnad i beskattningen av ägare till onoterade företag (43 kap. IL) skall kunna kringgå.

Bestämmelserna om underprisöverlåtelser är ett av de regelsystem som står till buds vid omstruktureringar av företag. Andelsbyten, fusioner och verksamhetsavyttringar är t.ex. också tänkbara vägar om man vill omstrukturera verksamheten. Det är emellertid framför allt underprisöverlåtelser som är av intresse vid de nu aktuella omstruktureringarna.

Omstruktureringsreglerna trädde i kraft för lite drygt ett år sedan. Vid riksdagsbehandlingen rådde det (bet. 1998/99:SkU5 s. 8 ff.) i princip enighet om att intresset av att förhindra att otillbörliga skatteförmåner uppnås genom överlåtelser till underpris motiverar de aktuella bestämmelserna. Enligt regeringens uppfattning är det inte lämpligt att införa en uttrycklig undantagsbestämmelse som tar sikte på omstruktureringar av konsumentkooperationen i IL. Särlösningar är problematiska och kan, som RSV påtalar, innebära skattefördelar mot vilka bl.a. rättviseskäl talar.

Avdrag för kooperativ utdelning

En ekonomisk förening kan enligt föreningslagen bedriva såväl kooperativ som icke kooperativ verksamhet. Som nämnts tidigare uppställs dock i praxis för registrering som ekonomisk förening villkoret att föreningen i huvudsak skall bedriva kooperativ verksamhet. Med huvudsaklighetskravet torde enligt registreringspraxis i associationsrättslig mening förstås mer än hälften. Den kooperativa verksamheten kan bedrivas i helägda dotterföretag.

Överskottsutdelning kan lämnas i form av gottgörelse, nämligen genom att föreningen gottskriver medlemmarna överskottet som föreningens skuld till medlemmarna, eller genom att föreningen lämnar vinstutdelning enligt fastställd balansräkning. Utdelning i form av efterlikvider och återbärningar brukar kallas kooperativ utdelning oavsett om det utgår i form av gottgörelse eller utdelning. Vinstutdelning som utgår i förhållande till insatskapitalets storlek brukar kallas insatsränta eller insatsutdelning.

Rätten till avdrag för s.k. kooperativ utdelning regleras i 39 kap. 22 § IL. Enligt paragrafens första stycke skall utdelning som en kooperativ förening lämnar av vinsten av den kooperativa verksamheten i form av rabatt eller pristillägg i förhållande till gjorda köp eller försäljningar dras av. Begreppen rabatt och pristillägg motsvarar föreningslagens återbäring och efterlikvid. Bestämmelsen har funnits ända sedan år 1920 (prop. 1920:191). Tidigare stod det uttryckligen i lagtexten att föreningen fick avdrag för utdelning till sina kunder, vare sig de tillhört föreningen eller inte. Denna upplysning ansågs överflödigt och togs bort år 1984 (se prop. 1983/84:84 s. 194).

Avdrag medges med högst ett belopp motsvarande 80 procent av statslåneräntan vid utgången av november andra året före taxeringsåret multiplicerad med medlemmarnas omsättning med föreningen. Skälen för avdragsbegränsningen framgår av prop. 1996/97:163 s. 39 f., nämligen att vinsten till den del som den utgör inbesparing av levnadskostnaderna är helt skattefria och att det bl.a. av statsfinansiella skäl är viktigt att det skattefria området inte utvidgas genom missbruk av reglerna. Att begränsningen lagts på föreningsnivå och inte – som Företagskooperativa utredningen föreslog – på medlemsnivå beror på att en begränsning på medlemsnivå bedömdes bli ett komplicerat inslag i beskattningen för medlemmarna och dessutom medföra betydande merarbete och administrativa kostnader för skatteförvaltningen.

Avdragsbegränsningen medför som påpekas i framställningen att KF inte i något fall kan lämna kooperativ utdelning i form av återbäring till konsumenter med avdragsrätt vid inkomsttaxeringen. Det beror på att konsumenterna inte är medlemmar i den sekundärförening (KF) där samhandeln sker utan i primärföreningen (den medlemsfrämjande föreningen, t.ex. Konsument Stockholm). Enligt regeringens uppfattning är det rimligt att vid beräkningen av sekundärföreningens avdragsutrymme för

kooperativ utdelning räkna in omsättningen med primärföreningens medlemmar. Till medlemmarnas omsättning med sekundärföreningen räknas även deras omsättning med den föreningens helägda dotterföretag (jfr nu gällande lydelse av 1 kap. 1 § andra stycket föreningslagen).

Avdrag för insatsutdelning

En kooperativ förening har också rätt till avdrag för utdelning som lämnas i förhållande till inbetalda insatser (insatsutdelning). När den tidigare gällande begränsningen i föreningslagen av möjligheten att lämna insatsutdelning slopades (prop. 1996/97:163, bet. 1997/98:LU3, rskr. 1997/98:28, SFS 1997:914) övervägde regeringen om det skulle införas någon särskild begränsning i skattelagstiftningen. För de *producentkooperativa* föreningarnas del bedömdes detta vara obehövligt. Inkomsten blir föremål för en tillräcklig beskattning, eftersom medlemmen beskattas i inkomstslaget näringsverksamhet för såväl kooperativ utdelning som insatsutdelning och utdelning på förlagsinsatser. För de *konsumentkooperativa* föreningarnas del infördes den ovan beskrivna begränsningen avseende kooperativ utdelning. Vinstutdelning i form av insatsränta eller ränta på förlagsinsatser är i princip skattepliktig inkomst antingen i inkomstslaget näringsverksamhet eller kapital för mottagaren.

KF m.fl. föreslår att det skall införas en avdragsbegränsning för insatsutdelning som en medlemsfrämjande förening lämnar. Syftet är att bara sådant kapital som arbetar direkt i den kooperativa verksamheten skall enkelbeskattas. Detta skall enligt förslaget åstadkommas genom att en medlemsfrämjande förening endast medges avdrag för insatsutdelning i motsvarande mån som föreningen mottagit utdelning på insatskapital som är placerat i den förening med vilken den medlemsfrämjande föreningens medlemmar samhandlar.

RSV påtalar i sitt remissyttrande att det finns en risk för vissa problem från beskattningssynpunkt om den föreslagna ändringen av föreningslagen genomförs. Om det skulle räcka att föreningens tillgångar ”till huvudsaklig del”, dvs. till mer än hälften, utgörs av andelar i andra ekonomiska föreningar, öppnas möjlighet att vid sidan härav i betydande omfattning bedriva annan än kooperativ verksamhet. Sådant verksamhet kan vara t.ex. annan kapitalförvaltning än innehav av andelar i en ekonomisk förening. Detta är enligt RSV:s uppfattning inte önskvärt och det bör, i vart fall skattemässigt, krävas att företagets tillgångar i form av andelar i andra ekonomiska föreningar uppgår till så stor andel av föreningens tillgångar att de uteslutande eller så gott som uteslutande består av andelar i de andra ekonomiska föreningarna.

För kooperativa ekonomiska föreningar finns det såsom inledningsvis redovisats sådana lättnader i skattelagstiftningen att de i realiteten kan sägas vara enkelbeskattade. Mot den bakgrunden kan det befaras att den ekonomiska föreningen kan komma att användas i ett för associationsformen helt främmande syfte för att uppnå skattelättnader. Enligt regeringens uppfattning är det därför nödvändigt med begränsningar som minskar utrymmet för missbruk av regelsystemet. En viktig utgångspunkt när sådana regler utformas är att de medlemsfrämjande föreningarnas

primära uppgift är att svara för medlemsverksamheten och för relationerna till medlemmarna. Affärsverksamheten förutsätts bedrivas av den s.k. sekundärföreningen och dess dotterföretag. Det finns emellertid som nämnts ovan ett betydande utrymme för den medlemsfrämjande föreningen att bedriva egen icke kooperativ verksamhet.

Den av KF m.fl. föreslagna begränsningsregeln är enligt regeringens mening inte tillräcklig för att förhindra att avkastningen av icke kooperativ verksamhet enkelbeskattas. Regeln begränsar emellertid den medlemsfrämjande föreningens möjligheter att med avdragsrätt dela ut vinster som har uppkommit i icke kooperativ verksamhet som föreningen bedriver och den bör därför införas. Regeringen anser dock att det i vissa avseenden behövs kompletterande bestämmelser.

Enligt RSV:s uppfattning bör det i skatterättsligt hänseende krävas att de medlemsfrämjande föreningarnas tillgångar ”uteslutande eller så gott som uteslutande” skall bestå av tillgångar i andra ekonomiska föreningar. Enligt regeringens uppfattning vore det inte lämpligt. Begrepp, t.ex. medlemsfrämjande förening, som har betydelse för såväl den föreningsrättsliga som skatterättsliga lagstiftningen bör så långt som möjligt ges samma innebörd. Regeringen föreslår i stället en kompletterande begränsningsregel som tar sikte på att den medlemsfrämjande föreningen typiskt sett är en organisation som har ett betydande antal medlemmar. Begränsningen bör formuleras så att endast sådana medlemsfrämjande föreningar som har ett stort antal medlemmar medges avdrag för insatsränta. Uttrycket ”stort antal” används i definitionen av investmentföretag (39 kap. 15 § IL, tidigare 2 § 10 mom. tredje stycket lagen om statlig inkomstskatt). Den omständigheten att något exakt mått på vad som förstås med ”ett stort antal” inte uttryckligen har angetts i lagtexten synes inte ha orsakat påtagliga tillämpningssvårigheter. Frågan har prövats i två rättsfall, RÅ 1969 Fi 1484 och R78 1:61. I det sistnämnda fallet ansågs kravet på ägarspridning vara uppfyllt. Bolaget skulle efter nyemission komma att ägas av 740 delvis närstående personer.

De medlemsfrämjande föreningarna skall inte vara att anse som s.k. förvaltningsföretag, dvs. företag som förvaltar värdepapper eller likartad lös egendom och därutöver inte (direkt eller indirekt) i mer än obetydlig omfattning bedriver annan verksamhet. För förvaltningsföretag gäller särskilda utdelningsregler innebärande bl.a. att sådana företag är skattskyldiga endast för utdelning som inte vidareutdelas. Två regelsystem avseende utdelning kan med andra ord bli aktuella för medlemsfrämjande föreningar. För att undvika osäkerhet och regelkonflikter bör det slås fast att medlemsfrämjande föreningar inte skall anses vara förvaltningsföretag. Slutligen bör inte reglerna om skattefrihet för utdelning på näringsbetingade andelar gälla för sådan utdelning som tas emot från kooperativa föreningar som har rätt till avdrag för utdelningen enligt 39 kap. 23 § IL.

Skattemyndighetens bedömning av avdragsrätten skulle, som RSV påpekar, underlättas om en uppgiftsskyldighet innebärande att föreningen åläggs att ange om den är en ekonomisk förening enligt 1 kap. 1 § första eller tredje stycket infördes. En sådan regel bör därför införas i lagen (1990:325) om självdeklaration och kontrolluppgifter.

Enligt Lagrådets mening kan det inte uteslutas att de föreslagna ändringarna i ikraftträdandelagen kan ha oförutsedda retroaktiva effekter. Det finns dessutom skäl att framhålla att ändringarna i fråga endast kommer att gälla ett halvår. Lagrådet anser därför att det bör övervägas att låta de nya skattereglerna träda i kraft först den 1 januari 2001 med tillämpning fr.o.m. 2002 års taxering.

Enligt regeringens uppfattning bör det faktiska ikraftträdandet av de nya reglerna uppskjutas till den 1 januari 2001. Som Lagrådet anför skulle de föreslagna ändringarna i ikraftträdandelagen endast komma att gälla i ett halvår. Regeringen har dessutom inhämtat att KF inte har något intresse av att reglerna träder i kraft redan vid halvårsskiftet 2000.

5 Konsekvensanalys

De föreningsrättsliga ändringarna

Förslaget att skapa en uttrycklig rättslig grund i 1 kap. 1 § tredje stycket föreningslagen för registrering av medlemsfrämjande föreningar kan inte bedömas direkt eller indirekt medföra ökade kostnader eller skapa uppgifter av nytt slag för det allmänna. Inte heller betungas företagen eller andra enskilda. Detsamma gäller det förslag avseende en särskild bedömningsgrund i fråga om sekundärföreningar som är intaget som andra stycke i samma paragraf. Att sådana grunder införs stödjer den omvandling som skett i kooperationens struktur och organisation och som kan komma att fortsätta. Eftersom denna omvandling skapar effektivitetsvinster och synergieffekter, är lagändringen positiv för medlemmarna genom att öka deras ekonomiska nytta. Den ökade effektiviteten m.m. är som sådan positiv också sett ur samhällsekonomisk synvinkel, även i ett tillväxtperspektiv. Lagändringarna främjar vidare konkurrensen, till nytta för samhällsekonomin och konsumenterna.

De skatterättsliga förändringarnas finansiella effekter för offentlig sektor

Som framgår av avsnitt 4.2 har kooperativa ekonomiska föreningar redan en särställning jämfört med övriga associationsformer. Kapitalöverföring från förening till medlem kan till skillnad från exempelvis aktiebolag ske enkelbeskattat som insatsutdelning. Därutöver kan ekonomiska föreningar finansiera en del av verksamheten genom ränte- och skattefria krediter från medlemmarna. Denna möjlighet uppkommer genom att medlemmarna betalar ett för högt pris på varorna under året som sedan justeras ner med kooperativ utdelning efter påföljande årsbokslut. Detta minskar föreningarnas kortfristiga kapitalbehov.

Regeringens förslag angående insatsutdelning är principiellt sett en begränsning. Eftersom primärföreningarnas verksamhet i regel är liten och

deras tillskott till insatsutdelningen därmed är litet blir effekten dock försumbar.

Prop. 1999/2000:88

Enligt regeringens förslag utvidgas möjligheten till kooperativ utdelning till att gälla även mellan sekundärförening och medlem i primärförening. Samtliga kooperativa ekonomiska föreningarna kan emellertid även föra ut kapital till medlemmarna obeskattat som rabatt. Föreningens handläggning av överföringen är inte likadan för de olika metoderna men de skattemässiga effekterna är desamma. Det är därför mindre troligt att föreningarnas beteende kommer att påverkas inom överskådlig tid.

Föreningarna har under de senare åren gjort insatsutdelning varje år trots att de haft möjligheten att göra kooperativ utdelning istället vilket åtminstone skattemässigt är att föredra. Det finns heller inget ackumulerat kapital som kan föranleda ökade kapitalutflöden som i och med regeringens förslag skulle undgå beskattning. För övrigt gäller att kooperativ utdelning är begränsad till 80 procent av statslåneräntan multiplicerad med omsättningen med medlemmarna. Slutsatsen är att det inte utifrån historiska data går att förutse några offentligfinansiella effekter.

Några offentligfinansiella effekter på grund av ändringen av definitionen av förvaltningsföretag i 24 kap. 14 § inkomstskattelagen bedöms inte uppkomma.

Små företags villkor

Regeringen bedömer att de föreslagna reglerna inte har negativa effekter av betydelse för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt. Någon särskild konsekvensanalys i detta avseende är därför inte påkallad.

6 Ikraftträdande

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 juli 2000.

7 Författningskommentar

7.1 Lagen om ändring i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar

1 kap.

1 §

Författningsändringarna har redaktionellt i huvudsak getts den utformning som Lagrådet har föreslagit.

I paragrafen har införts ett nytt *andra stycke* som tar sikte på s.k. sekundärföreningar, dvs. föreningar där medlemmarna utgörs av andra föreningar (primärföreningar). Av den nya bestämmelsen följer att man vid bedömning av om förutsättningarna enligt första stycket är uppfyllda

skall, utöver föreningens egna medlemmar, beakta även medlemmarna i en annan ekonomisk förening som är medlem i den förstnämnda föreningen.

I begreppet ”beakta” ligger att medlemmarna skall tas med i beräkningen såväl när det gäller ändamål som när det gäller samhandelns omfattning. Detta innebär att en sekundärförening kan vara att anse som ekonomisk förening också när den huvudsakligen är inriktad på att främja primärföreningarnas medlemmars intressen och den ekonomiska verksamheten består i samhandel med primärföreningarnas medlemmar (se avsnitt 4.1.2). Det kan även röra sig om sekundärföreningens samhandel med såväl primärföreningarnas medlemmar som sina egna medlemmar. Därvid är den sammanlagda samhandelns omfattning avgörande vid bedömningen av om huvudsaklighetskravet enligt förarbetena till första stycket är uppfyllt. Förutsättningen är dock att medlemsföreningen är en ekonomisk förening. Har sekundärföreningen som medlemmar såväl ekonomiska föreningar som ideella föreningar beaktas endast medlemmarna i de primärföreningar som är ekonomiska föreningar.

I paragrafen har vidare införts ett nytt *tredje stycke* vari ges särskilda bestämmelser om s.k. medlemsfrämjande föreningar. I den allmänna motiveringen redovisas skälen för att en sådan förening skall vara att anse som ekonomisk förening (se avsnitt 4.1.2).

Det nya tredje stycket tar framför allt sikte på den situationen att en förening (en primärförening) överför hela sin affärsverksamhet till en eller flera andra föreningar (sekundärförening). Tredje stycket täcker emellertid även den situationen att primärföreningen överför så mycket av sin affärsverksamhet till sekundärföreningen att den kvarvarande verksamheten inte längre svarar mot det huvudsaklighetskrav avseende affärsverksamheten som uppställs i förarbetena till första stycket (se avsnitt 4.1.1). En ytterligare situation är att primärföreningen redan från bildandet inte bedriver någon egen affärsverksamhet utan endast främjar sina medlemmars ekonomiska intressen genom att verka för medlemmarnas deltagande i en eller flera andra föreningars ekonomiska verksamhet (sekundärförening). I de nu nämnda situationerna kan en förening inte utgöra en ekonomisk förening enligt de förutsättningar som gäller till följd av bestämmelsen i paragrafens första stycke. Om vissa villkor enligt det nya tredje stycket är uppfyllda, kan dock föreningen i stället vara att anse som ekonomisk förening enligt sistnämnda stycke.

Det första villkoret är att primärföreningen ”har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att verka för att de deltar på det sätt som anges i första stycket i ekonomisk verksamhet som en eller flera andra ekonomiska föreningar bedriver”. I orden ”främja medlemmarnas ekonomiska intressen” ligger att primärföreningens verksamhet måste vara inriktad på att gynna dess medlemmar ekonomiskt, t.ex. genom att verksamheten bidrar till att medlemmarna kan ta del av ekonomiska fördelar som samhandel med sekundärföreningen kan ge. I begreppet ”verka för” inbegrips att föreningen måste främja medlemmarnas samhandel med sekundärföreningen aktivt, t.ex. genom att stödja samhandeln ekonomiskt eller genom att förmedla erbjudanden om samhandel

till medlemmarna. Samhandeln med sekundärföreningen skall vara av något av de slag som framgår av första stycket 1–5.

Det andra villkoret är att föreningen uppfyller ett visst tillgångskrav. Kravet uttrycks så, att ”föreningens tillgångar till övervägande del består av andelar i den eller de andra föreningarna”, som föreningens medlemmar således bedriver samhandel med. Med ”övervägande del” förstås mer än hälften. Begreppet andel omfattar både insatskapital och förlagskapital. I det fall en förening är moderförening i en koncern enligt 1 kap. 4 § är det hela koncernens kapital som skall utgöra grund för beräkningen. Vid beräkningen av den kooperativa andelen av tillgångarna i den medlemsfrämjande föreningen är beräkningsgrunden summan av föreningskoncernens andelar i den förening som bedriver samhandel med medlemmarna i förhållande till summan av föreningskoncernens tillgångar, allt till bokförda värden. I anslutning till vad som uttalats av en remissinstans bör framhållas att det i det nya tredje stycket till 1 kap. 1 § uppställda tillgångskravet avseende tillgångarnas beskaffenhet – nämligen att primärföreningens tillgångar till övervägande del består av andelar i den eller de andra ekonomiska föreningarna – inte ersätter det huvudsaklighetskrav rörande primärföreningens verksamhet som följer av förarbetena till 1 kap. 1 § första stycket. Sistnämnda krav kvarstår orubbat. Det nya tredje stycket är i stället skrivet för situationen att huvudsaklighetskravet som följer av förarbetsuttalandet till första stycket inte är uppfyllt. Då gäller i stället tillgångskravet enligt det nya tredje stycket.

Det tredje villkoret är att den eller de andra föreningarna som primärföreningens medlemmar bedriver samhandel med enligt första stycket är ekonomiska föreningar. Detta innebär bl.a. att sekundärföreningen måste klara det huvudsaklighetskrav avseende sin kooperativa affärsverksamhet som uttrycks i förarbetena till första stycket. Vid bedömningen av detta enligt första stycket tillämpas även andra stycket i förekommande fall.

Av det nu anförda följer den begränsningen att sekundärföreningen inte i sig får vara en medlemsfrämjande förening enligt tredje stycket. En annan sak är att sekundärföreningens verksamhet får bedrivas i ett av föreningen helägt dotterföretag, vilket anges i de redan gällande bestämmelser som är intagna i 1 kap. 1 § föreningslagen och som till följd av de nya andra och tredje styckena är placerade som paragrafens fjärde stycke. Begränsningen motiveras av att det i förarbetena till första stycket uppställda huvudsaklighetskravet i fråga om affärsverksamheten vid något tillfälle måste vara uppfyllt och av att det därvid inte är lämpligt att tillåta en seriebildning av endast medlemsfrämjande föreningar.

Bedriver sekundärföreningen affärsverksamhet i ett av föreningen helägt dotterföretag avgörs, som nämnts i avsnitt 4.1, frågan huruvida föreningens verksamhet i huvudsak är kooperativ med utgångspunkt i sekundärföreningens och dotterföretagets samlade verksamhet (prop. 1996/97:163 s. 41). I propositionen anges vidare att om föreningen inte själv bedriver någon kooperativ verksamhet dotterföretagets verksamhet således måste vara i huvudsak kooperativ.

Det deltagande som avses med tredje stycket kan omfatta såväl deltagande i en som i flera sekundärföreningars ekonomiska verksamhet.

Uppdelningar av detta slag kan bero på att sekundärföreningarna sinsemellan bedriver skilda slag av kooperativ verksamhet, exempelvis inom olika branscher. Primärföreningsmedlemmarnas deltagande i sekundärföreningens ekonomiska verksamhet förutsätter vidare inte att dessa är medlemmar även i sekundärföreningen. Det räcker med att medlemmarna har möjlighet att delta i samhandel med sekundärföreningen.

Som framgår av det anförda kan en sekundärförening ha såväl rörelse-drivande kooperativa föreningar som medlemsfrämjande föreningar som medlemmar.

11 kap.

4 §

I paragrafen har införts en ny likvidationsgrund. Bestämmelsen innebär att, om en medlemsfrämjande förenings tillgångar enligt balansräkningen för närmast föregående räkenskapsår till övervägande del består av annat än andelar i sekundärföreningen, rätten skall på anmälan av registreringsmyndigheten förordna att föreningen skall träda i likvidation. Bestämmelsen har motiverats i avsnitt 4.1.2.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

I bestämmelsernas *första punkt* anges att lagen träder i kraft den 1 juli 2000. Föreskrifterna i 11 kap. 4 § skall dock tillämpas i sin äldre lydelse till utgången av juni 2003.

I fråga om tillgångskravet i 1 kap. 1 § tredje stycket föreningslagen är det befogat med en övergångstid för de föreningar som behöver vidta åtgärder för att svara mot vad som krävs. En treårig sådan tid framstår som rimlig. Av dessa skäl anges i *andra punkten* att intill utgången av juni 2003 en förening som vid lagens ikraftträdande var registrerad som ekonomisk förening och som har ett sådant ändamål som anges i 1 kap. 1 § tredje stycket skall anses som ekonomisk förening även om den inte uppfyller i 1 kap. 1 § tredje stycket angivet krav på att föreningens tillgångar till övervägande del skall bestå av andelar i den eller de andra ekonomiska föreningarna.

Det kan inte uteslutas att det vid ikraftträdandet förekommer oregistrerade föreningar som motsvarar kriterierna för en ekonomisk förening i de nya andra och tredje styckena i 1 kap. 1 §. Som regel torde sådana föreningar hittills ha varit att anse som ideella föreningar och har då under vissa förutsättningar haft rättskapacitet, trots att de inte har varit registrerade. Såsom ekonomiska föreningar får de emellertid rättskapacitet först i och med registreringen. För att förhindra att föreningarna i och med ikraftträdandet förlorar sin rättskapacitet har det i *tredje punkten* tagits in en bestämmelse om att de behåller rättskapaciteten i upp till ett halvår, trots att de inte är registrerade.

2 kap.

1 §

I paragrafen finns en lista med begrepp, termer och uttryck som finns i inkomstskattelagen (1999:1229). Om en term eller ett uttryck används i mer än två sammanhang med samma innebörd, bör termen eller uttrycket finnas med i listan (jfr prop. 1999/2000:2, Del 2, s. 18). Termen ”medlemsfrämjande förening” har därför lagts till.

24 kap.

14 §

Ändringen innebär att en medlemsfrämjande förening inte kan vara ett förvaltningsföretag. Ändringen är motiverad av önskemålet att undvika regelkonflikter.

19 §

Ändringen innebär att en medlemsfrämjande förening alltid beskattas för insatsutdelning från en kooperativ förening.

39 kap.

21 a §

Paragrafen är ny och innehåller en definition av begreppet medlemsfrämjande förening.

22 och 23 §§

Motiven för ändringarna framgår av avsnitt 4.2.

7.3 Lagen om ändring i lagen (1990:325) om självdeklaration och kontrolluppgifter

2 kap.

25 a §

I propositionen föreslås en avdragsbegränsning för insatsränta när det gäller sådana föreningar som avses i 1 kap. 1 § tredje stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar. En bestämmelse om uppgiftsskyldighet behövs för att underlätta skatteförvaltningens bedömning av avdragsrätten.

Arbetsgruppens uppgift har varit att utreda frågan om registrering skall medges enligt lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar (föreningslagen) av s.k. medlemsfrämjande föreningar. Dessa bedriver inte själva eller till huvudsaklig del affärsverksamhet men deras medlemmar deltar i kooperativ verksamhet som bedrivs av annan ekonomisk förening.

Kooperativ samverkan har starka traditioner i svenskt näringsliv. De grenar av svensk Kooperation som är mest omfattande är främst konsumentkooperationen, lantbrukskooperationen och bostadskooperationen.

Konsumentkooperationen består av konsumentföreningar, OK-föreningar och Kooperativa förbundet, KF. I fråga om organisationsformen förekommer fortfarande den gamla s.k. originära modellen med en lokalt förankrad konsumentförening, primärförening. Modellen innebär att konsumentföreningen äger och driver affärsverksamheten (butikerna). Föreningen äger i sin tur andelar i KF som är sekundär förening. KF har därvid traditionellt svarat för varuanskaffning och annat stöd till primärföreningen. Under de senare åren har dock en rad primärföreningar överfört sin affärsverksamhet till KF och för närvarande drivs övervägande delar av konsumentkooperationens detaljhandel i KF-koncernen, således inom ramen för sekundärföreningen. Detta innebär att ägandet och den kooperativa verksamheten skiljs åt i skilda juridiska personer. Syftet med denna omvandling är främst att skapa effektivitetsvinster genom storskalighets-effekter och synergifördelar, och att möjliggöra nog stora samt bärkraftiga investeringar för att uppnå detta. Grundläggande för denna utveckling får anses vara behovet av att öka konkurrenskraften gentemot andra aktörer på marknaden.

Omstruktureringen innebär en förändrad rollfördelning inom konsumentkooperationen. De konsumentföreningar som strukturerat om sin organisation svarar som tidigare för medlemsverksamheten och för relationerna till medlemmarna. Individuellt är medlemmarna anslutna till dessa primärföreningar som mottagit deras insatskapital. Affärsverksamheten bedrivs i betydande omfattning av KF direkt, eller indirekt genom dotterbolag till KF. Föreningarna och deras medlemmar utövar sitt inflytande över affärsverksamheten via ägandet i KF. Den nya organisationsformen innebär en fördelningsform i vilken medlemsverksamheten, relationerna till medlemmarna och ägandet till andelar i sekundärföreningen ligger i primärföreningen. I denna modell utövas affärsverksamheten direkt eller indirekt i sekundärföreningen i vilken primärföreningen är medlem och med vilken medlemmarna i primärföreningen bedriver samhandeln. Den nämnda organisationsformen kan kallas för fördelningsmodellen.

I betänkandet Attityder och lagstiftning i samverkan (SOU 1996:31) redovisade Företagskooperativa utredningen sin syn på frågan om registrering av medlemsfrämjande föreningar. Dess bedömning var att då gällande rätt torde innebära att en förening som ändrade inriktning och inte längre huvudsakligen bedrev samhandel med medlemmarna skulle upplösas; jfr 11 kap. 4 § 4. föreningslagen. Utredningen ansåg emellertid

att lagstiftningen inte borde hindra en utveckling med övergång till fördelningsmodellen. För att åstadkomma detta måste lagstiftningen ändras så att även föreningar som inte själva bedrev samhandel med sina medlemmar fick registreras som ekonomiska föreningar. Utredningen föreslog att en förening skulle få registreras som ekonomisk förening även om den inte bedrev samhandel med medlemmarna, under förutsättning att föreningen hade till syfte att främja medlemmarnas samhandel med en eller flera andra ekonomiska föreningar och föreningens tillgångar uteslutande eller så gott som uteslutande bestod av andelar i den eller de andra ekonomiska föreningarna.

Ytterligare framhöll utredningen att det i ett flertal av de ekonomiska föreningar som inte längre bedrev samhandel med medlemmarna, men som skulle kunna fortsätta sin kooperativa verksamhet inom ramen för en sådan medlemsfrämjande ekonomisk förening som utredningen lämnade förslag om, fanns betydande tillgångar i form av aktier eller fastigheter. För att underlätta övergången till den nya organisationsstrukturen var det enligt utredningens uppfattning väsentligt att tillgångarna utan beskattning kunde tillskjutas som medlemsinsats till den ekonomiska föreningen i vilken den kooperativa samhandeln med medlemmarna bedrevs. Utredningen föreslog lagändringar i detta syfte.

Förslaget om registrering av medlemsfrämjande föreningar vann en ganska bred direkt anslutning vid remissbehandlingen. Inte någon avstyrkte förslaget huvudinriktning. Regeringens ställningstagande innebar att en förening som bedrev hela sin kooperativa verksamhet i ett av föreningen helägt dotterföretag skulle kunna registreras som ekonomisk förening. Däremot förklarade sig regeringen anse att det då inte fanns skäl för att utvidga förutsättningarna för registrering ytterligare, dvs. beträffande medlemsfrämjande föreningar. Därvid tillade regeringen att frågan eventuellt skulle komma att tas upp till diskussion i Kooperativa rådet.

KF m.fl. har i framställning den 7 december 1998 föreslagit att registrering av medlemsfrämjande förening skall möjliggöras genom tillägg i 1 kap. 1 § föreningslagen. Vidare omfattar förslaget ändringar i skattelagstiftningen som innebär

att det införs en uttrycklig bestämmelse om att uttagsbeskattning inte skall ske om en ekonomisk förening som insatskapital i en eller flera andra ekonomiska föreningar tillskjuter tillgångar och föreningens tillgångar efter tillskottet till huvudsaklig del består av andelar i den eller de andra ekonomiska föreningarna,

att en kooperativ förening vid beräkningen av avdragsutrymmet för sådan kooperativ utdelning som är skattefri hos mottagaren får beakta även samhandeln med andra än medlemmar, och

att avdragsrätten för insatsränta begränsas.

Arbetsgruppen bedömer att de effektivitetssträvanden som utgör grunden för de aktuella omstruktureringarna är befogade från ekonomiska utgångspunkter och är till nytta för medlemmarna. Om den ändrade rollfördelning som utvecklingen tvingat fram kan bedömas som godtagbar från föreningsrättsliga utgångspunkter, bör rättslig klarhet skapas om att det är möjligt att ha en organisation där ägandet och den kooperativa verksamheten kan läggas i olika föreningar, utan att primärföreningen

därmed förlorar sin juridiska status som ekonomisk förening. I så fall bör den rättsliga oklarheten undanröjas genom ett förtydligande av 1 kap. 1 § föreningslagen.

Karaktäristiskt för begreppet ekonomisk förening är att den har till syfte att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom i huvudsak ekonomisk verksamhet i vilken medlemmarna deltar. En medlemsfrämjande förening uppfyller formellt inte dessa krav, eftersom den inte själv bedriver affärsverksamhet som medlemmarna kan delta i. Ser man emellertid till primärföreningens ändamål och kopplar samman detta med sekundärföreningens verksamhet i vilken den förra föreningens medlemmar deltar är den totala bilden i väsentliga avseenden en annan. Oavsett den formella placeringen av affärsverksamheten syftar totaliteten till, och utgör en organisation för, att genom ekonomisk verksamhet som primärföreningens medlemmar deltar i genom samhandel främja deras ekonomiska intressen. Organisationen – sedd i sin helhet – kan uppfylla samtliga krav som ställs på en ekonomisk förening. Medlemmarna i primärföreningen kan dock inte utöva kontroll över affärsverksamheten på samma direkta sätt som när verksamheten bedrivs inne i primärföreningen. Mot detta får ställas bl.a. de mycket betydande ekonomiska fördelar som tudelningen skapar för dem.

De ytterligare omständigheter som arbetsgruppen främst funnit vägande kan kort sammanställas på följande sätt: Det är angeläget att föreningsrörelsen kan vidta strukturella och organisatoriska förändringar av det aktuella slaget. För den medlemsfrämjande verksamheten ter sig associationsformen ideell förening eller bolag inte naturlig. Ett för föreningsrörelsen betydande behov har framträtt av att inom sig, och som ett led i den samlade organisationen, få inrymma medlemsfrämjande föreningar som på uttrycklig rättslig grund kan vara registrerade som ekonomiska föreningar. Argument som anförts om rätten till självbestämmande i fråga om att organisera arbetsfördelningen har vidare en saklig tyngd. Det är också angeläget att olika associationsformer så långt möjligt ges likvärdiga verksamhetsvillkor. Till detta kommer att statsmakterna redan tagit ett viktigt principiellt första steg i denna fråga genom införandet av dotterföretagsregeln som grundas just på en helhetssyn och tar sin utgångspunkt i den samlade verksamhetens art (jfr prop. 1996/97:163 s. 41).

De nu redovisade argumenten för att genomföra en reform med den huvudinriktning som Företagskooperativa utredningen enhälligt föreslog har, sammantagna, enligt arbetsgruppens mening en betydande styrka. I ett läge av detta slag, och med den belysning frågan har fått genom arbetsgruppens arbete, kan gruppen inte urskilja betänkligheter av sådan art som bör hindra en reform på denna punkt. Arbetsgruppen anser därför att en ändring bör göras i 1 kap. 1 § föreningslagen så att det skapas en klar rättslig grund för att kunna registrera en medlemsfrämjande förening som ekonomisk förening, dvs. att rättsligt acceptera fördelningsmodellen fullt ut.

I fråga om den närmare utformningen delar arbetsgruppen inte Företagskooperativa utredningens bedömning att det bör gälla ett krav på att den medlemsfrämjande föreningens tillgångar uteslutande eller så gott

som uteslutande består i andelar i den eller de andra ekonomiska föreningarna. Gruppen kan inte se vägande skäl för att ställa upp en starkare restriktion i fråga om just en medlemsfrämjande förening än som skulle ha gällt om affärsverksamheten hade bedrivits inne i nämnda förening. Utredningsförslaget skulle vidare skapa negativa ekonomiska effekter för medlemsfrämjande föreningar utan att för den skull föra med sig någon fördel från allmän synpunkt.

Arbetsgruppen föreslår mot denna bakgrund att det i 1 kap. 1 § föreningslagen förs in en ny bestämmelse. I denna föreskrivs att en ekonomisk förening även får ha till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom deras deltagande på sätt som anges i första stycket 1–5 i en eller flera andra ekonomiska föreningars ekonomiska verksamhet, om föreningens tillgångar till huvudsaklig del består av andelar i den eller de andra ekonomiska föreningarna.

Nya bestämmelser om uttagsbeskattning började gälla den 1 januari 1999. Arbetsgruppen bedömer att det är möjligt att med stöd av de nya reglerna omstrukturera kooperativ verksamhet utan att det uppkommer omedelbara skattekonsekvenser. Den eventuella osäkerhet som kan föreligga i det enskilda fallet motiverar enligt gruppens mening inte att det i en lagstiftning som nyligen börjat gälla, och som avses ha generell räckvidd, införs särskilda regler för företagsomstruktureringar just i fråga om ekonomiska föreningar.

Arbetsgruppen anser att det är motiverat att ändra 2 § 8 mom. lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt på sådant sätt att en sekundärförening kan få göra avdrag för kooperativ utdelning till medlemmar i en förening som i sin tur är medlem i den först nämnda föreningen. Till medlemmarnas omsättning med sekundärföreningen räknas även deras omsättning med föreningens helägda dotterföretag.

Slutligen gäller det förslaget om en avdragsbegränsning för insatsutdelning. Syftet är att endast sådant kapital som arbetar direkt i den kooperativa verksamheten skall enkelbeskattas. Detta skall åstadkommas genom att en medlemsfrämjande förening endast medges avdrag för insatsränta i motsvarande mån som föreningen mottagit utdelning på insatskapital som är placerat i den förening med vilken den medlemsfrämjande föreningens medlemmar samhandlar.

En ekonomisk förening kan bedriva såväl kooperativ som icke kooperativ verksamhet. Avdragsrätten för insatsränta är inte begränsad till vinsten av den kooperativa verksamheten. Insatsutdelning till en medlemsfrämjande förening, som sedan kan slussas vidare till föreningens medlemmar, kan således vara finansierad av icke kooperativ verksamhet. Avdragsbegränsningens betydelse ligger emellertid inte här utan i att den avskär den medlemsfrämjande föreningens möjligheter att med avdragsrätt dela ut vinster som har uppkommit i icke kooperativ verksamhet som föreningen bedriver. Enligt arbetsgruppens mening kan det vara befogat att införa en avdragsbegränsning.

Enligt arbetsgruppens förslag träder lagändringarna i kraft den 1 april 2000.

Förslag till lag om ändring i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 1 § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap

1 §¹

En ekonomisk förening har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom ekonomisk verksamhet i vilken medlemmarna deltar

1. som konsumenter eller andra förbrukare,
2. som leverantörer,
3. med egen arbetsinsats,
4. genom att begagna föreningens tjänster, eller
5. på annat liknande sätt.

En ekonomisk förening får även ha till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom deras deltagande på sätt som anges i första stycket 1–5 i en eller flera andra ekonomiska föreningars ekonomiska verksamhet, om föreningens tillgångar till huvudsaklig del består av andelar i den eller de andra ekonomiska föreningarna.

En ekonomisk förenings verksamhet får bedrivas i ett av föreningen helägt dotterföretag.

För en ekonomisk förening är utmärkande att den uppfyller särskilda villkor i fråga om rätten till medlemskap, rösträtt och överskottsutdelning. Om detta föreskrivs i 3, 7 och 10 kap.

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2000.

2. En ekonomisk förening med ett ändamål som anges i 1 kap. 1 § andra stycket och som vid lagens ikraftträdande inte uppfyller där angivet krav på att föreningens tillgångar till huvudsaklig del skall bestå av andelar i den eller de andra ekonomiska föreningarna skall senast den 1 april 2003 uppfylla kravet.

Härigenom föreskrivs att 2 § 8 mom. lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt² skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

8 mom³ Har en kooperativ förening av vinsten av den kooperativa verksamheten lämnat rabatt eller pristillägg i förhållande till gjorda köp eller försäljningar, medges avdrag för denna utdelning. Om en förening har medlemmar som får skattefri utdelning enligt 3 § 7 mom. första stycket och det inte är fråga om endast enstaka sådana medlemmar, medges föreningen avdrag med högst ett belopp motsvarande 80 procent av statslåneräntan vid utgången av november andra året före taxeringsåret multiplicerad med summan av medlemmarnas omsättning med föreningen.

En kooperativ förening har också rätt till avdrag för utdelning som lämnas i förhållande till inbetalda insatser enligt lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar. I fråga om andra insatser än förlagsinsatser medges emellertid inte avdrag till den del det utdelade beloppet tillfaller någon som enligt 7 § 8 mom. inte är skattskyldig för utdelningen. Avser denna del av

8 mom. Har en kooperativ förening av vinsten av den kooperativa verksamheten lämnat rabatt eller pristillägg i förhållande till gjorda köp eller försäljningar, medges avdrag för denna utdelning. Om en förening har medlemmar som får skattefri utdelning enligt 3 § 7 mom. första stycket och det inte är fråga om endast enstaka sådana medlemmar, medges föreningen avdrag med högst ett belopp motsvarande 80 procent av statslåneräntan vid utgången av november andra året före taxeringsåret multiplicerad med summan av medlemmarnas omsättning med föreningen. *Vid beräkningen av medlemmarnas omsättning med föreningen räknas även medlem i sådan ekonomisk förening som avses i 1 kap. 1 § andra stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar, om den föreningen äger andelar i den kooperativa föreningen som medlem.*

En kooperativ förening har också rätt till avdrag för utdelning som lämnas i förhållande till inbetalda insatser enligt lagen om ekonomiska föreningar. I fråga om andra insatser än förlagsinsatser medges emellertid inte avdrag till den del det utdelade beloppet tillfaller någon som enligt 7 § 8 mom. inte är skattskyldig för utdelningen. Avser denna del av utdelningen

² Senaste lydelse av lagens rubrik 1974:770

³ Senaste lydelse 1997:856

utdelningen högst 10 procent av utdelningen på annat än förlagsinsatser är dock utdelningen i sin helhet avdragsgill.

högst 10 procent av utdelningen på annat än förlagsinsatser är dock utdelningen i sin helhet avdragsgill. *För sådan ekonomisk förening som avses i 1 kap. 1 § andra stycket lagen om ekonomiska föreningar medges avdrag endast i den mån föreningen under samma beskattningsår själv mottagit utdelning på inbetalda insatser.*

Är en ekonomisk förening direkt eller indirekt centralorganisation för kooperativa föreningar, har centralorganisationen, även om den inte är kooperativ enligt åttonde – tionde styckena nedan, rätt till avdrag för utdelning på förlagsinsatser. Är föreningen ett förvaltningsföretag enligt 7 § 8 mom. andra stycket skall det avdragsgilla beloppet minskas med den del av utdelningen som föranlett frikallelse från skattskyldighet enligt nämnda stycke.

Avdrag för utdelning skall avse det räkenskapsår som utdelningen hänför sig till.

Avdrag medges endast om föreningen visar att förutsättningar för avdrag föreligger. Yrkande om avdrag skall göras på särskild blankett enligt formulär som Riksskatteverket fastställer.

Sparbank får göra avdrag för bidrag till Sparbankernas säkerhetskassa.

Sparbankernas säkerhetskassa får göra avdrag för utdelning till sparbankerna.

En ekonomisk förening är i beskattningshänseende att anse såsom kooperativ, om den är *öppen* och i sina angelägenheter tillämpar *lika rösträtt*.

För att en förening skall anses vara *öppen* fordras inte bara att den enligt sina stadgar är berättigad att när som helst anta nya medlemmar, utan också att den faktiskt visar sig villig att anta till medlem var och en, som är bosatt inom föreningens verksamhetsområde eller tillhör dess angivna verksamhetskrets, förbinder sig att följa föreningens stadgar och beslut och som därjämte skäligen kan antas komma att som medlem bidra till förverkligandet av föreningens i stadgarna angivna syfte. Den omständigheten, att styrelsen eller annat föreningsorgan äger rätt att pröva inträdesansökningarna och avvisa sådana sökande, som inte besitter nu nämnda kvalifikationer för medlemskap, betar inte föreningen dess egenkap av öppen. I det fall att en förening säljer till utomstående kan den som regel inte utan att förlora sin öppna karaktär vägra att motta som medlem någon som kan visa, att han brukar köpa förnödenheter genom föreningen. Anser föreningens styrelse emellertid, att vederbörande köpare på grund av rent personliga förhållanden inte kan beviljas medlemskap – i en stor förening, som säljer till utomstående, är det omöjligt att i varje fall inskränka försäljningen till personer, som skulle vara önskvärda som medlemmar – så bör föreningen för att anses såsom öppen ha skyldighet att i *ekonomiskt hänseende* jämställa honom med medlem, det vill säga ge honom samma återbäring på köpta varor som medlem erhåller.

Kooperativa föreningars centralorganisationer är att anse såsom öppna, även om inträde beviljas blott sådana lokala föreningar, som fyller av centralorganisationen uppställda krav på stadgar, skötsel och ekonomisk soliditet, och även om endast ett enda företag inom varje område antas såsom medlem. Vad angår kravet på *lika rösträtt* så berövas en centralorganisation inte dess kooperativa karaktär, om rösträtten bland dess förstahandsmedlemmar, föreningarna, utövas efter föreningarnas medlemsantal.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2000 och tillämpas första gången vid taxeringen år 2001.

Förteckning över remissinstanserna

Prop. 1999/2000:88
Bilaga 3

1. Hovrätten över Blekinge och Skåne
2. Kammarrätten i Stockholm
3. Riksskatteverket (RSV)
4. Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet
5. Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU)
6. Närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK)
7. Konkurrensverket
8. Patent- och registreringsverket (PRV)
9. Konsumentverket (KO)
10. Länsstyrelsen i Jönköpings län
11. Länsstyrelsen i Jämtlands län
12. Folkrörelserådet Hela Sverige ska leva
13. Föreningen Auktoriserade Revisorer (FAR)
14. Föreningen Kooperativa Utvecklingen i Sverige
15. Föreningen Kooperativa Studier
16. Företagarnas Riksorganisation (FR)
17. HSB Riksförbund (HSB)
18. Industriförbundet
19. Kooperativa Institutet (Koopi)
20. Kooperativa Förbundet (KF)
21. Landsorganisationen i Sverige (LO)
22. Landstingsförbundet
23. Lantbrukarnas Riksförbund (LRF)
24. Skogsägarnas Riksförbund
25. Svenska Kommunförbundet
26. Sveriges Redovisningskonsulters Förbund (SRF)
27. Sveriges Advokatsamfund
28. Sveriges Akademikers centralorganisation (SACO)
29. Tjänstemännens Centralorganisation (TCO)
30. Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF)

Förslag till lag om ändring i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 1 § och 11 kap. 4 § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 §²

En ekonomisk förening har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom ekonomisk verksamhet i vilken medlemmarna deltar

1. som konsumenter eller andra förbrukare,
2. som leverantörer,
3. med egen arbetsinsats,
4. genom att begagna föreningens tjänster, eller
5. på annat liknande sätt.

Vid tillämpningen av första stycket på en förening som har en eller flera andra ekonomiska föreningar som medlemmar skall de som är medlemmar i den eller de andra föreningarna anses som föreningens medlemmar.

Såsom ekonomisk förening anses även en förening som har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att verka för att de deltar såsom anges i första stycket i den ekonomiska verksamhet som en eller flera andra ekonomiska föreningar enligt första stycket bedriver, om föreningens tillgångar till övervägande del består av andelar i den eller de andra föreningarna.

En ekonomisk förenings verksamhet får bedrivas i ett av föreningen helägt dotterföretag.

För en ekonomisk förening är utmärkande att den uppfyller särskilda villkor i fråga om rätten till medlemskap, rösträtt och överskottsutdelning. Om detta föreskrivs i 3, 7 och 10 kap.

² Senaste lydelse 1997:914.

11 kap.

4 §

Rätten skall förordna att föreningen skall träda i likvidation, om

1. likvidationsskyldighet föreligger enligt stadgarna,
2. föreningen efter en konkurs som avslutats med överskott inte inom föreskriven tid har fattat beslut om likvidation enligt 19 §,
3. föreningen saknar till registret anmäld behörig styrelse eller verkställande direktör som skall finnas enligt denna lag, *eller*
4. föreningens verksamhet drivs på ett sätt som uppenbarligen inte motsvarar de förutsättningar under vilka registrering har skett,
3. föreningen saknar till registret anmäld behörig styrelse eller verkställande direktör som skall finnas enligt denna lag,
4. föreningens verksamhet drivs på ett sätt som uppenbarligen inte motsvarar de förutsättningar under vilka registrering har skett, *eller*
5. *föreningen har sådant ändamål som avses i 1 kap. 1 § tredje stycket och föreningens tillgångar inte till övervägande del består av andelar i den eller de andra ekonomiska föreningarna.*

Beslut om likvidation skall dock inte meddelas, om det styrks att likvidationsgrunden har upphört under ärendets handläggning i första instans.

Frågor om likvidation enligt första stycket prövas på anmälan av registreringsmyndigheten eller, i fall som avses i 1–3, på ansökan av styrelsen, styrelseledamot, verkställande direktören, föreningsmedlem eller innehavare av förlagsandel. I de fall som avses i första stycket 2 eller 3 prövas frågan även på ansökan av borgenär eller av annan vars rätt kan vara beroende av att det finns någon som kan företräda föreningen.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2000.

2. Intill utgången av juni 2003 skall en förening som vid lagens ikraftträdande var registrerad som ekonomisk förening och som har ett sådant ändamål som anges i 1 kap. 1 § tredje stycket anses som ekonomisk förening även om den inte uppfyller i 1 kap. 1 § tredje stycket angivet krav på att föreningens tillgångar till övervägande del skall bestå av andelar i den eller de andra ekonomiska föreningarna.

3. 11 kap. 4 § skall tillämpas i sin äldre lydelse intill utgången av juni 2003.

4. En förening som utgör en ekonomisk förening enbart på grund av bestämmelserna i 1 kap. 1 § andra eller tredje stycket och som vid ikraftträdandet inte registrerats får intill utgången av år 2000 förvärva rättigheter och skyldigheter samt föra talan inför domstolar och andra myndigheter trots att registrering inte har skett.

Härigenom föreskrivs i fråga om inkomstskattelagen (1999:1229) dels att 2 kap. 1 §, 24 kap. 14 och 19 §§ samt 39 kap. 22 och 23 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i 39 kap. skall införas en ny paragraf, 21 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

1 §

I detta kapitel finns definitioner av vissa begrepp samt förklaringar till hur vissa termer och uttryck används i denna lag. Det finns definitioner och förklaringar också i andra kapitel.

Bestämmelser om betydelsen av följande begrepp, termer och uttryck samt förklaringar till hur vissa termer och uttryck används finns i nedan angivna paragrafer:

marknadsnoterad delägarrätt eller fordringsrätt i 48 kap. 5 §	marknadsnoterad delägarrätt eller fordringsrätt i 48 kap. 5 §
	<i>medlemsfrämjande förening i 39 kap. 21 a §</i>
näringsbidrag i 29 kap. 2 och 3 §§	näringsbidrag i 29 kap. 2 och 3 §§

24 kap.

14 §

Med *förvaltningsföretag* avses ett sådant svenskt aktiebolag eller en sådan svensk ekonomisk förening som förvaltar värdepapper eller liknande tillgångar och som i övrigt varken direkt eller indirekt bedriver näringsverksamhet i mer än obetydlig omfattning. Investmentföretag anses inte som förvaltningsföretag.

Med *förvaltningsföretag* avses ett sådant svenskt aktiebolag eller en sådan svensk ekonomisk förening som förvaltar värdepapper eller liknande tillgångar och som i övrigt varken direkt eller indirekt bedriver näringsverksamhet i mer än obetydlig omfattning. Investmentföretag *och medlemsfrämjande föreningar* anses inte som förvaltningsföretag.

19 §

Bestämmelsen i 15 § gäller inte för sådan utdelning på förlagsinsatser som den utdelande kooperativa föreningen skall dra av enligt 39 kap. 23 §.

Om den kooperativa föreningen skall dra av utdelningen enligt 39 kap. 23 § gäller inte bestämmelserna i 15 § för utdelning
– på förlagsinsatser, och
– som den medlemsfrämjande föreningen får från den kooperativa föreningen.

39 kap.

21 a §

Med medlemsfrämjande förening avses en kooperativ förening enligt 1 kap. 1 § tredje stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar.

22 §

Utdelning som en kooperativ förening lämnar av vinsten av den kooperativa verksamheten i form av rabatt eller pristillägg i förhållande till gjorda köp eller försäljningar skall dras av.

Om föreningen har medlemmar som får sådan utdelning som enligt 42 kap. 14 § inte skall tas upp hos dem och det inte är fråga om bara enstaka sådana medlemmar, får utdelningen dras av med högst ett belopp som motsvarar 80 procent av statslåneräntan vid utgången av november andra året före taxeringsåret multiplicerat med summan av medlemmarnas omsättning med föreningen.

Om föreningen har medlemmar som får sådan utdelning som enligt 42 kap. 14 § inte skall tas upp hos dem och det inte är fråga om bara enstaka sådana medlemmar, får utdelningen dras av med högst ett belopp som motsvarar 80 procent av statslåneräntan vid utgången av november andra året före taxeringsåret multiplicerat med summan av medlemmarnas omsättning med föreningen. *Vid beräkningen av medlemmarnas omsättning med föreningen räknas även en medlem i en medlemsfrämjande förening som har andelar i den kooperativa föreningen som medlem.*

23 §

Utdelning som en kooperativ förening lämnar i förhållande till inbetalda insatser enligt lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar skall dras av. I fråga om andra insatser än förlagsinsatser gäller detta dock inte till den del utdelningen enligt 24 kap. 13–18 §§ inte skall tas upp av mottagaren. Om den del som inte skall tas upp av mottagaren uppgår till högst tio procent av utdelningen, skall dock hela utdelningen dras av.

Utdelning som en kooperativ förening lämnar i förhållande till inbetalda insatser enligt lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar skall dras av. I fråga om andra insatser än förlagsinsatser gäller detta dock inte till den del utdelningen enligt 24 kap. 13–18 §§ inte skall tas upp av mottagaren. Om den del som inte skall tas upp av mottagaren uppgår till högst tio procent av utdelningen, skall dock hela utdelningen dras av. *En medlemsfrämjande förening får bara dra av utdelning om föreningen har ett stort antal medlemmar och bara till den del föreningen för samma beskattningsår*

tagit emot utdelning på inbetalda insatser.

Om en ekonomisk förening är centralorganisation för kooperativa föreningar, skall utdelningen på förlagsinsatser dras av även om centralorganisationen inte är kooperativ enligt 21 .

Är en ekonomisk förening ett förvaltningsföretag, får utdelning inte dras av till den del den enligt 24 kap. 13 § föranlett att utdelning som föreningen har tagit emot inte skall tas upp.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2000.

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1999:1230)³ om ikraftträdande av inkomstskattelagen (1999:1229) skall införas fyra nya paragrafer, 5 kap. 9–12 §§, samt närmast före 5 kap. 9 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

Kooperativa föreningar

9 §

Vid tillämpningen av 2 § 8 mom. första stycket i den upphävda lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt får vid beräkning av avdragsutrymmet även omsättningen med medlemmarna i en sådan ekonomisk förening som avses i 1 kap. 1 § tredje stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar beaktas om den föreningen är medlem i den kooperativa föreningen.

10 §

Vid tillämpningen av 2 § 8 mom. andra stycket i den upphävda lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt medges en sådan ekonomisk förening som avses i 1 kap. 1 § tredje stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar avdrag endast om föreningen har ett stort antal medlemmar och endast i den utsträckning föreningen under samma beskattningsår själv mottagit utdelning på inbetalda insatser.

11 §

Vid tillämpningen av den upphävda lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt anses inte en sådan ekonomisk förening som avses i 1 kap. 1 § tredje stycket lagen

³ Lydelse enligt prop. 1999/2000:38.

(1987:667) om ekonomiska föreningar som förvaltningsföretag.

12 §

Vid tillämpningen av 7 § 8 mom. tredje stycket av den upphävda lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt är en sådan ekonomisk förening som avses i 1 kap. 1 § tredje stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar inte frikallad från skattskyldighet för utdelning som föreningen får från en ekonomisk förening om den utdelande föreningen har rätt till avdrag för utdelningen enligt 2 § 8 mom. andra stycket i den först nämnda lagen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2000 och tillämpas vid 2001 års taxering.

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1990:325) om självdeklaration och kontrolluppgifter skall införas en ny paragraf, 2 kap. 25 a §, samt närmast före 2 kap. 25 a § en ny rubrik av följande lydelse.

2 kap.

Särskilda bestämmelser för ekonomiska föreningar

25 a §

En ekonomisk förening skall i självdeklarationen ange om den är en ekonomisk förening enligt 1 kap 1 § första eller enligt tredje stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2000 och tillämpas första gången vid 2001 års taxering.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2000-03-06

Närvarande: f.d. justitierådet Lars Å. Beckman, regeringsrådet Susanne Billum, justitierådet Göran Regner.

Enligt en lagrådsremiss den 10 februari 2000 (Näringsdepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar,
2. lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229),
3. lag om ändring i lagen (1999:1230) om ikraftträdande av inkomstskattelagen (1999:1229),
4. lag om ändring i lagen (1990:325) om självdeklaration och kontrolluppgifter.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av departementsrådet Staffan Sandström och kammarrättsassessorn Lena Lagercrantz.

Förslagen föranleder följande yttrande av *Lagrådet*:

Förslaget till lag om ändring i lagen om ekonomiska föreningar

De nya bestämmelserna i *1 kap. 1 §* bör ges en mindre svårförståelig utformning. Lagrådet föreslår att de nya andra och tredje styckena ges följande lydelse.

”Vid bedömning av om förutsättningarna enligt första stycket är uppfyllda i fråga om en förening skall beaktas även medlemmar i en annan ekonomisk förening som är medlem i den förstnämnda föreningen.

Vidare skall en förening anses som ekonomisk förening, om

1. föreningen har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att verka för att de deltar på det sätt som anges i första stycket i ekonomisk verksamhet som en eller flera andra föreningar bedriver,
2. föreningens tillgångar till övervägande del består av andelar i den eller de andra föreningarna, och
3. den eller de andra föreningarna enligt första stycket utgör ekonomiska föreningar.”

I den nya punkten 5 i *11 kap. 4 §* bör anges att likvidationsanledning är att föreningens tillgångar enligt balansräkningen för närmast föregående räkenskapsår till övervägande del inte består av andelar i den eller de andra ekonomiska föreningarna.

Övriga lagförslag

Av lagen om ikraftträdande av inkomstskattelagen (1999:1229) framgår att vissa genom inkomstskattelagen upphävda lagar, bl.a. lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt, skall tillämpas vid 2001 års taxering.

Fr.o.m. 2002 års taxering tillämpas inkomstskattelagen. I lagrådsremissen föreslås vissa ändringar i såväl inkomstskattelagen som ikraftträdandelagen, samtliga med ikraftträdande den 1 juli 2000. Ändringarna i ikraftträdandelagen skall enligt remissen tillämpas vid 2001 års taxering.

De föreslagna ändringarna i ikraftträdandelagen gäller bl.a. förutsättningarna för rätt till avdrag för utdelning och skattskyldighet för utdelning. De gäller visserligen formellt en ny typ av rättssubjekt, dvs. s.k. medlemsfrämjande föreningar. Vid lagrådsföredragningen har dock upplysts att sådana redan finns i praktiken. Mot den bakgrunden uppkommer frågan om konsekvenserna av att skattereglerna ändras under beskattningsåret, dvs. den 1 juli 2000. Denna fråga har inte belysts i remissen. Enligt Lagrådets mening kan inte uteslutas att ändringarna kan ha oförutsedda retroaktiva effekter. Det finns dessutom skäl att framhålla att ändringarna i fråga endast kommer att gälla ett halvår. Lagrådet anser därför att det bör övervägas att låta de nya skattereglerna träda i kraft först den 1 januari 2001 med tillämpning fr.o.m. 2002 års taxering. Vid sådant förhållande erfordras inga ändringar i ikraftträdandelagen.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 16 mars 2000

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden, Freivalds, Thalén, Winberg, Ulvskog, Lindh, Sahlin, Klingvall, Östros, Messing, Engqvist, Rosengren, Larsson, Wärnersson, Lejon, Lövdén, Ringholm

Föredragande: statsrådet Sahlin

Regeringen beslutar proposition 1999/2000:88 Registrering av medlemsfrämjande föreningar.